СЛОВО Просвіти

Без мови немає нації!

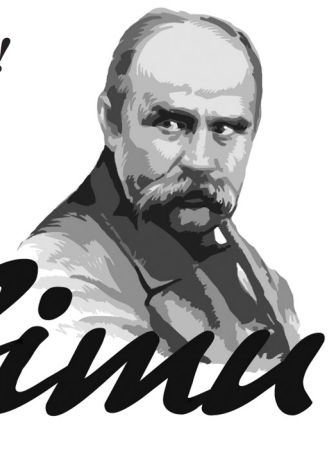

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК

49 (1153), 9—15 грудня 2021

Соборні джерела «Просвіти»

8 грудня Всеукраїнському Товариству “Просвіта” імені Тараса Шевченка виповнилося 153 роки. Таке довголіття виявилося не під силу жодній громадській чи політичній організації українців. До життєпису товариства долучалися мільйони українців упродовж усього історичного періоду боротьби нації за виживання й Волю, за збереження української Ідентичності, рідної Мови, Церкви, Землі, національної культури й освіти, власної Держави. У просвітянському материнському лоні творили видатні українці, які своєю одержимою працею на благо України, талантом розвивали національну ідею, зміцнювали віру народу в його щасливу будучину, коли запанує “в своїй хаті своя й правда”. Її ідеалами були зрощені борці за волю України, учасники національно-визвольних змагань, воїни Української Повстанської Армії.

Георгій ФІЛІПЧУК,
академік НАПН України

“Просвіта” була загальнонаціональним явищем, адже з початку XX століття її осередки створюються в Одесі, Катеринославі, Житомирі, Кам’янці-Подільському, Києві, Чернігові, Миколаєві, на Дону, Кубані, Зеленому Клині, на американському континенті. До її діяльності залучені: М. Грушевський, А. Шептицький, І. Франко, Леся Українка, Ю. Федькович, М. Коцюбинський, М. Лисенко, М. Аркас, Б. Грінченко, К. Стеценко, Д. Яворницький...

“Просвіта” стала визначальною організацією в поступі української ідеї скрізь, де проживали українці, незважаючи на агресивний спротив колоніальної влади. Так, у державному архіві Миколаївської області (Ф. 206, оп. 1, спр. 6) зберігається Статут Українського Товариства “Просвіта” 1907 року в Миколаєві, в якому метою та завданням були: “*допомогти розвоєві української культури і першим чином просвіті українського народу його рідною мовою; для цього Товариство має: а) видавати книжки, журнали, часописи українською мовою; б) заводити свої книгозбірні, музеї, читальні, книгарні; в) споряжати публичні лекції і відчити, загально-просвітні курси, спектаклі, літературно-музичні вечори, концерти, вистави; г) заводити стипендії, школи, захистки для дітей і дорослих, бюро праці, просвітні і добродійні заклади; оповіщати конкурси і премії за найкращі твори письменства, умілості та штуки*”.

А в цей же період (1909 р.) уже в іншому куточку української — карпатської землі, поневоленої цісарською владою, затверджується на честь великого Просвітянина Статут українського просвітницького товариства імені Осипа-Юрія Федьковича в громаді Сторонець-Путилів, в якому зазначено (§ 3): *“а) дбати про розбудженє і ширенє національної сьвідомости руского (українського) народу в буковиньских горах; б) дбати про ширенє освіти у буковиньских горах на основі рідної рускої (української) мови; в) дбати про організацію руского народу в буковиньских горах в значіню культурнім і економічнім, обставати за національними, культурними та економічними єго інтересами; г) подавати членам товариства, українським видавництвам, українським літератам і письменникам та шкільній молодїжи поміч моральну і матеріальну”.*

Памятник Матері-Просвіті у Львові

Тоді ж М. Коцюбинський виборює право на життя “Просвіти” в Чернігові, Ніжині, Козельці, стаючи її очільником.

Уже на початку минулого століття “Просвіта” нараховувала 85 філій, 2713 читалень, 37 великих бібліотек і 32 мандрівні, а всього функціонувало під егідою цієї громадської організації 1779 бібліотек, 500 хорів, 1000 читальних будинків і ще 500 знаходилися у стадії будівництва. Завдяки активній громадській діяльності “Просвіти” було відкрито 21 українську гімназію. З початку століття і до 1914 р. лише в Галичині “Просвіта” заснувала 2000 нових читалень, придбала 430 будинків для культурно-освітньої справи, а 75% населення мали власні просвітянські читальні (Семчишин М., Тисяча років української культури). Активно діяло товариство на Волині, в таких містах, як Острог, Дубно, Рівне, Кременець, Луцьк. На Закарпатті, де національний рух був особливо погамований колонізаторами, велику роботу проводив видатний просвітитель і державний діяч Августин Волошин.

Її діяльність знаменувала собою, за висловом Б. Лепкого, невтомну працю для національних ідеалів.

Народжена національними, духовними, політичними, соціальними потребами українців, устремліннями інтелігенції, “Просвіта” віддано стояла на сторожі рідної мови, школи, національної культури, віри, слугувала ідеям соборності й державності, була консолідуючою силою українства.

Суголосними програмовим засадам “Просвіти” та національному світопочуванню стали ідеали європейського просвітництва, усвідомивши передусім в особі своїх кращих представників історичний шлях до свободи й власної держави, виконуючи головне завдання — **творення української Нації, виховання національно свідомого Українця**. Сотні тисяч Навчителів, Борців, Воїнів, вихованих “Просвітою”, стали захисниками української національної ідеї, оберігаючи народ від чужинського впливу. Завдяки її діяльності були захищені найцінніші скарби нації — **Українська Мова, Церква, історична пам’ять, традиція, національна культура.** З ними вона “*ходила*” до народу, *щеплюючи* його свідомою волею і знаннями, виробляючи націозахисний імунітет.

Закінчення на стор. 2—3

ПАВЛО ЖЕБРІВСЬКИЙ

4

ІГОР ЗОЦ

6

ВАСИЛЬ ПІДДУБНИЙ

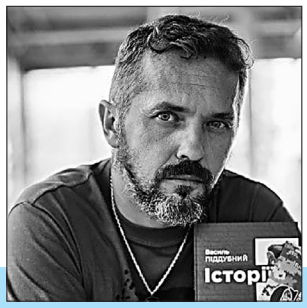

8

Звернення

до наших читачів, передплатників, просвітян

Друзі!

Тижневик “Слово Просвіти” — один із небагатьох нині існуючих островів незалежного українського слова в інформаційному морі — за певного “сприяння” нашої влади опинився на межі припинення свого існування. І тільки ми самі — ті, хто любить, шанує і цінує українське правдиве і об’єктивне слово, можемо допомогти тижневику. Будь-яка фінансова підтримка видання — це вагомий внесок в українську справу. Тож подаємо Вам наші банківські реквізити:

АТ “Альфа-Банк”, р/р UA 30 300346 0000026002016994001; отримувач: ГО “Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Тараса Шевченка; код ЄДРПОУ/ІНН: 00031756.

Призначення платежу заповнюється платником так, щоб надати повну інформацію про платіж.

Минулого тижня на наше прохання про допомогу для газети “Слово Просвіти” відгукнулися:

1. **Івашків Г. І.** — 500 грн.
2. **Ругляк Георгій Васильович** — 200 грн.
3. **Горак Н. Л.** — 500 грн.

"Воля, земля, мова, віра, рідна школа, традиція, незалежна держава – цінності, які сповідували українці "від Сяну до Дону".

Закінчення. Початок на стор. 1

Соборні джерела «Просвіти»

"Просвіта" життєтворила майже весь час не завдяки, а всупереч офіційній політиці, оскільки народ не володів політично-правовим і духовним суверенітетом, поневолений Росією, Австро-Угорщиною, іншими чужинськими державами. Найбільший масив українства знекорінювався в Російській імперії. С. Сірополко згадує про лист М. Костомарова О. Герцену: "*цензура на шпіонство страшенно лютують проти України: не тільки українським книжкам не дозволено являтися на світ, але переслідувано навіть наукові статті про Україну на московській мові; самі назви: Україна, Малоросія, Гетьманщина уважалися нелояльними*".

Створювані громадські, політичні організації в Україні і поза її межами, які були національно орієнтовані, живилися ідеями української "Просвіти". Нею була закладена головна цінність, що містилася у виступі (1868 року) молодого студента Львівського університету А. Січинського (вихідця з Гусятинського району на Тернопіллі, земляка видатного Івана Пулюя) – *"кожний народ, що хоче добитися* самостійності, *мусить передусім дбати про те, щоби нижчі верстви суспільності, народні маси піднеслися до тої степени* просвіти, *щоб ця народна маса почула себе членом народного організму, відчула своє міщанське й* національне достоїнство *й узнала* потребу існування нації..."

Бути єдиним Народом. Надзвичайно сильна, затребувана часом і національними прагненнями мета стала стрижневою основою просвітницького руху.

Перебуваючи в колоніальних умовах бездержавності, "Просвіта" повернула в життя велику Ідею, яку під час європейської "весни народів" 1848 р. проголосили Головна Руська Рада та Собор Руських Вчених – **єдність українського народу від Карпат по Кубань**, **його окремішність**. Хто противився цьому справедливому прагненню народу? Як завжди. Московія, тодішні москвофіли, які були вороже налаштовані щодо самого Товариства, чужинські зайди, хто "неситим оком за край світу зазирає".

Розділені політичними кордонами імперій, західні й східні українці жили єдиними думками, мріями, надіями. Бути, нарешті, вільними, маючи свою державу, бути господарем на своїй землі, **бути разом**. Вони живилися взаємно силою та вірою, спільними ідеалами й національними устремліннями. Національне пробудження відбувалося на всіх українських теренах. А тому "Просвіта" черпала ідеї, ідеали, цінності, які народжувалися на всіх українських землях, насамперед від тих національних утворень (громадсько-політичних організацій) українців, які створювалися в Наддніпрянській Україні, що була жорстоко уярмлена деспотичною Російською монархією. Їх появі передувала ціла низка шовіністичних заходів царату, спрямованих на викорінення всього українського. Адже з початку XIX століття царськими наказами забороняється в Україні будівництво церков у стилі українського бароко; активізується шовіністичний наступ на українську мову. 1811 року спалюється книгозбірня Києво-Могилянської академії, а саму академію офіційно закривають (1817). 1824 року міністр освіти розпоряджається про "*чісто русское воспітаніє по всей імперии*". Навіть відкриття Київського університету (1834) переслідувало головну мету – русифікацію "юго-западного края". Не дивно, що московська влада і російська церква об'єдналися воєдино для боротьби з будь-якими українофільськими ідеями, особливо коли вони опиралися на українську наукову, світоглядно-політичну думку.

Саме цими мотивами керувалася влада, коли відбувалося публічне спалення докторської дисертації М. Костомарова, ініційованого міністром освіти (Уваровим) та харківським архієпископом (Борисовим).

Перебуваючи в жахливому підневільному становищі, українська інтелігенція в грудні 1845 – січні 1846 рр. створює в Києві першу **таємну політичну організацію – Кирило-Мефодіївське братство**, в основі якого була програма національного відродження. Українці, як і багато європейських народів, що перебували під гнітом тодішніх монархій, позбавлені власної державності, на рівні своїх "передніх рядів" усвідомили необхідність переходу від культурницького до політичного етапу боротьби. Засноване професором Київського університету М. Костомаровим, полтавським учителем В. Білозерським, молодим юристом М. Гулаком, до яких пізніше приєднаються Т. Шевченко, П. Куліш, О. Маркевич та інші українські інтелектуали, товариство за короткий період свого підпільного існування (14 місяців) народило ідеї, якими послуговувалися наступні покоління національно-патріотичних сил в боротьбі за Україну.

Саме ця організація, опираючись на передову європейську думку (Й. Гердер, Й. Фіхте, Д. Мадзіні та ін.), сформувала засади національного відродження українців, розвинула національну ідею, поєднавши її із загальнолюдськими християнськими цінностями, розпочавши боротьбу проти російського царизму. Дух європейського вільнодумства, ідея козацької вольності й шляхетської гідності, тяглість історичної пам'яті, високоосвіченість характеризували діяльність кирило-мефодіївців. Це можна простежити на прикладі М. Гулака, що дотримувався Шевченкової позиції національного визволення українців від московської неволі. Нащадок козацької старшини (прадід – генеральний обозний часів гетьмана П. Дорошенка), студент Дерптського університету, вихований національно-визвольними ідеалами польського повстання, член конспіративних антиімперських гуртків, поціновувач європейського просвітництва, відданий меті свободи українського народу, знавець німецької та французької мов, прихильник чеських національних просвітителів (як і Тарас Шевченко), що боролися проти німецької експансії, він був гідним взірцем борця з деспотією.

Видаючи просвітницькі книги, перекладаючи Євангеліє українською, вивчаючи козацькі літописи, українську історію в Археографічній комісії, Гулак загартовував свою віру в неминучість національного визволення українства від царату, програмово заявляючи про свої незалежницькі цілі. Коли в квітні 1846-го до товариства долучився Тарас Шевченко, сформувалася ідеологія "**мазепинства**" в її найкращому вимірі. А тому просвітницька діяльність братства, заняття українською історією, літературою, етнографією вважалися злочином. Боротьба, яку проводили нечисленні групи української інтелігенції та студентства в російській імперії, зустрічала жорстокий спротив не лише з боку царату та його каральних органів. Проти українців було налаштоване майже все суспільство, виховане в умовах деспотії, неприязні, ворожнечі, доносів. Характерно, що як у ті реакційні часи, так і нині в путінській Росії на всю імперію знайдуться одиниці тих, що лояльно ставилися до ідей української свободи. Зате масово виховувалися, організовувалися й задіювалися люди, що робили доноси, стеження, оббріхування, негідні вчинки стосовно українських справ. Традиційно атмосфера імперії завжди була по вінця переповнена смородом українофобії белінських, катковых, інших чорносотенців та зомбованих прихильників *"єдіной і нєдєлімой"*. Вона зустрічалася повсюди на формально-офіційному та побутовому рівні. Так трапилося і тоді, коли в результаті зради відбувався розгром кирило-мефодіївців, яких засудили до різних строків ув'язнення та заслань без права повернення в Україну та забороною займатися просвітницькою діяльністю, особливо жорстоко розправившись із Т. Шевченком.

Хто ж зраджував та доносив царській жандармерії? У випадку, наприклад, з М. Гулаком (тоді вже викладач Петербурзького університету) це були два "*альоші*" – Петров (студент) і Малов (протоієрей Ісакіївського собору). Останній (агент таємної поліції), якого підсадили в камеру до Гулака, виявився настільки не гідним священницького сану, що навіть відмовив українцю в причасті, допоки той не надасть поліції необхідні свідчення.

Як відчутно перегукуються в часі ті чорні діяння священників-московитів, що були вічними служками кремлівських владців. Адже "*моральн*і" норми й сучасних доморощених *малових* залишилися такими ж щодо українськості. Бо навіть під час нинішньої російської війни проти України представники цієї церкви відмовляються здійснити службу за упокій українських Воїнів, які віддали своє життя, захищаючи Свободу й Незалежність, а вищі духовні ієрархи ("*слуги Кіріла*") стають "*непідйомними"* для вшанування загиблих Воїнів на офіційних державних заходах. Виникає логічне запитання: а чи потрібна українському народу така сексотна "духовна" інституція, що впродовж століть служила не Людині, Українцю, а Молоху?! Можна тільки ствердно заявити, що в ці важкі часи боротьби з агресором за свою незалежність і державність, коли Нація захищається від поневолювача, надзвичайно значимим для національної безпеки є те, аби **Церква була Українською**.

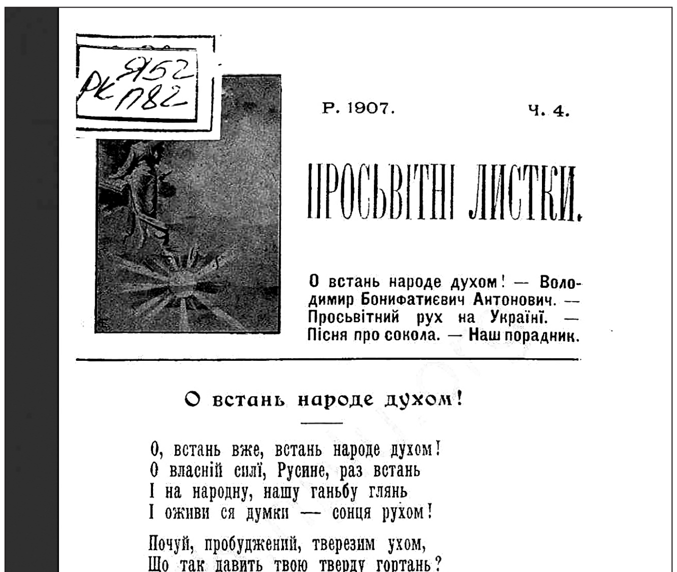

Р. 1907. Ч. 4.

ПРОСЬВІТНІ ЛИСТКИ.

О встань народе духом! — Володимир Бонифатиєвич Антонович. — Просьвітний рух на Україні. — Пісня про сокола. — Наш порадник.

О встань народе духом!

О, встань вже, встань народе духом!
О власній силї, Русине, раз встань
І на народну, нашу ганьбу глянь
І оживи ся думки — сонця рухом!

Почуй, пробуджений, тверезим ухом,
Що так давить твою тверду гортань?
Що так палить нутро твоє мов грань?
Де гать, щоб ти не встав народним духом?

Чи злидні вічні і вічна неволя
Тратують посів споконвічний, труд?
Чи вни з'їдають божий хлїб із поля?

Чи вни заводять сонність, сонний блуд?
О, братя любі! Наші гробарі
Вони! — і наші лїнощі тяжкі!

РК 952/782
Бібліотека № 5986 Стасина В. М.
НАЦІОНАЛЬНА ПАРЛАМЕНТСЬКА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

Є логіка в доцільності озвучення подібних фактів, коли ведучи мову про створення й діяльність "Просвіти", вдаємося до ретроспективних описів-аналізів багатьох інших українських інституцій, які діяли на багатьох українських землях в різні часи. Адже вони засвідчують взаємозв'язки, спорідненість, історичну й етно-культурну тяглість суспільно-політичної думки й національної стратегії українства, незалежно від географії, сутності політичних режимів й особливостей культурного розвитку.

Якщо вникати в програмні положення кирило-мефодіївців, написані ще в середині 40-их років XIX століття і викладені в "**Статуті Слов'янського братства св. Кирила і Мефодія", "Книзі буття українського народу**", основним автором яких був М. Костомаров, то простежується пряма суголосність у поглядах і позиціях "Просвіти" зразка 1868-го. Така закономірна ідеологічна близькість зумовлена передусім єдиними цілями, якими переймався розділений, пригноблений, знекорінюваний український народ.

Воля, земля, мова, віра, рідна школа, традиція, соборна й незалежна держава – цінності, які сповідували в різних формах українці "від Сяну до Дону".

М. Костомаров, починаючи з 83-ї статті "Книги буття українського народу", дає дуже нищівну характеристику Московії та її монархічному деспотизму. Він пише: "*Україна пристала до Московщини... Але скоро побачила Україна, що попалась у неволю, бо не пізнала, що там був цар московський, а цар московський усе рівно було, що* ідол і мучитель*"*. Тому не такою бачили Україну кирило-мефодіївці, а рівною між народами, передовсім з поляками і москалями... *Але ляцькі пани і москалі не захотіли, а сказали між собою, що не буде України, роздеремо її пополовині, як Дніпр її розполовинив, лівий бік буде московському царю, а правий – полякам на поталу"*.

Україна боролася ще літ 50, і то була найславніша битва в історії за свободу. Проте, описує далі Костомаров, поляки захопили правий берег, "*а німка Катерина, курва всесвітня, безбожниця, убійниця мужа свого, доконала козацтво і волю"*.

Однак не пропала Україна, стверджує далі Костомаров, бо "*не хотіла знати ні царя, ні пихи, а хоч і був цар, то чужий, і хоч були пани, то чужі; а хоч з української крови були ті виродки, одначе не псовали своїми мерзенними губами української мови, і самі себе не називали українцями"*.

Такими були характеристики тогочасної дійсності. Посправжньому правдиво вбивчі та дуже сміливі оцінки. Якщо зважати, що вони народжувалися українською інтелігенцією в середовищі вкрай реакційного режиму московської монархії, яка всього якихось півтора десятка років тому жорстоко придушила польське повстання. Очевидно, досягнення поставлених цілей національного визволення, створення власної держави у слов'янській федерації як рівноправного суб'єкта політичного життя (без сформованої широкої соціальної бази підримки) було утопічною для тих часів мрією. Проте високі **ідеї визволення** від деспотичної монархії та чужинців, що окупували рідну землю, знекорінюючи народ, створення своєї держави, що стає рівною в європейському співтоваристві, були надзвичайно значущими для подальшого національного відродження українського народу.

Серед українців Наддніпрянщини, як і Галичини, Буковини, Волині, Карпатської Русі нуртувала в суспільному житті спільність у поглядах на перспективу власного буття. Передусім вона полягала в звільненні від національного гніту, пропонуючи шляхи і засоби для розв'язання цього доленосного питання. Вони усвідомлювали, що цар і панство, сотворене не слов'янським духом, а німецьким чи татарським, разом зі своїми доморощеними служками мають бути поборені на загарбаній ними українській землі. Бо "**істий українець повинен не любити ні царя, ні пана**, – писав у згадуваній праці М. Костомаров, – **а єдиного бога Ісуса Христа".** Об'єднуючи національні прагнення свободи із загальнохристиянськими чеснотами, вони закладали фундамент для творення майбутньої незалежної, справедливої і демократичної України.

"Енеїда" І. Котляревського, М. Шашкевич з "Руською трійцею", Кирило-Мефодіївське Братство, Будителі рідної мови С. Воробкевича Ю. Федькович, Головна Руська Рада, Собор руських учених

(перший просвітницький з’їзд у Галичині), що накреслив програму організації української науки і народного шкільництва, розвитку української літературної мови, наукове товариство “Галицько-Руська матиця”, “Товариство народної освіти”, дух селянського повстання під проводом Лук’яна Кобилиці, створення першого добровольчого куріня українців (передвісник організації Українських січових стрільців), програма об’єднання Східної Галичини, Північної Буковини й Закарпаття в єдине адміністративне утворення, розроблена О. Духновичем й А. Добрянським, “Слово перестороги” В. Подолинського, безперервна боротьба за рівні права на використання рідної мови, зрівняння в правах українського духівництва та багато інших ідейних, світоглядних, організаційних джерел лягло в основу ідеологічних засад “Просвіти”.

Проте беззаперечним, найбільш шанованим і поцінованим для “Просвіти” стало Шевченкове Слово, яке несло народу дух Правди, Свободи, Борні, Справедливості. Він постав для всіх українців як великий Будитель національного відродження.

Історична заслуга “Просвіти” полягає в тому, що вона виокремила дуже важливе для того (і теперішнього!) часу завдання – **народ має відчути свою національну гідність і зрозуміти потребу своєї нації.** Часописи: “Письма з “Просвіти” (правісник сучасного “Слова Просвіти”), “Аматорський театр”, “Життя і знання”; бібліотеки мистецької, літературної, історичної освіти при “Ділі”, “Зорі”, “Батьківщині”; “Руська Рада”, “Селянин”, “Буковина”, дитяча “Ластівка” та багато інших активно спричинялися до розвитку **“освіти і піднесення культури українського народу у всіх його верствах і напрямах життя”**.

Для чого час від часу нам слід повертатися назад, у минувшину? Очевидно, щоби оберігати свою історичну пам’ять, знаходити власні витоки й нездоланність сили, усвідомивши **духову національну тяглість** між сказаним півтора століття тому патріотичним Словом А. Січинського та патріотичним Чином у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України **Героя України**, командира 1-ї окремої штурмової роти ДУК “Правий сектор” **Дмитра Коцюбайла (“Да Вінчі”).** Бо саме така молодь була, є і буде “аристократією духу” Української Нації, найдостойнішим прикладом для виховання нинішнього і майбутніх поколінь українців.

“Просвіта”, народжена духовними, політичними, соціальними потребами українців та устремліннями інтелігенції, постала в XIX–XXI століттях на сторожі рідної мови, школи, національної культури, традиційної віри, соборності, державності, ставши консолідуючою силою українства. Почленовані політично, історично, територіально, культурно, українці отримали дороговказ-знамено національного поступу – “Просвіту”, йдучи через **національне відродження до самостійності Української держави.** Упродовж усього часу вона виховувала свідомого Українця та творила українську Націю, щоби у відповідальні миті буття не збиватися на манівці, пам’ятаючи Шевченкове: “Здається – кращого немає нічого в Бога, як Дніпро та наша славная країна”.

Георгій ФІЛІПЧУК

Всеукраїнський Референдум на підтвердження Акта про державну незалежність України 1 грудня 1991 року

Історичне значення в контексті сучасних викликів і загроз

Така тема дискусії зібрала за круглий стіл учасників Коломийської групи Ініціативи “Першого грудня”, активістів молодіжної ради, запрошених гостей – організаторів і активних учасників підготовки і проведення Референдуму, культурно-просвітницького десанту в східних регіонах України. Такий формат зустрічі був зініційований координатором Коломийської групи Ініціативи “Першого грудня” Ігорем Довганюком і Коломийським міським головою Богданом Станіславським, який також був активним учасником і, навіть, спів модератором.

Може, якраз таке поєднання досвіду і молодості забезпечило жваву, довірливу, конструктивну бесіду; спільне вболівання за ситуацію в державі в контексті сучасних викликів і загроз; розуміння того, що кожен свідомий українець мусить сьогодні гідно тримати свій фронт боротьби з агресією і гібридною війною в різних її проявах і локаціях; доконечну потребу захищати свій інформаційний простір від пропагандистських атак ворожих нам медійних джерел, щоб наближати і втілювати мрію всіх українців, яку взяла за свій орієнтир Ініціатива “Першого грудня” – “Вільна людина у вільній країні!” Тільки в такій єдності і згуртуванні, як під час Референдуму 1 грудня 1991 року, ми здатні перемагати і наближати цей день.

Підсумковими документами дискусії стали два Звернення до всіх патріотичних сил і до кожного свідомого українця.

Ольга РУДАНЕЦЬ,
учасниця Коломийської групи Ініціативи “Першого грудня”, модераторка дискусії

ЗВЕРНЕННЯ 1
учасників круглого столу
“Всеукраїнський Референдум на підтвердження Акта про державну незалежність України 1 грудня 1991 року: історичне значення в контексті сучасних викликів і загроз”.

Вельмишановна українська спільното!

Сьогодні виповнюється 30 років з того вікопомного історичного грудневого дня, коли було ухвалено найлегітимніший документ в українській історії всіх часів. Більше 90% населення України своїм волевиявленням – актом прямої демократії – Всеукраїнським референдумом закріпили за Україною статус незалежної соборної суверенної держави. Це безпрецедентна історична подія і, водночас, унікальний історичний урок, на засвоєння якого нам 30 років виявилось замало.

Маючи такий високий рівень єдності в своєму бажанні мати в “своїй хаті свою правду” в той час, що ми маємо тепер? Розділені і розсварені між партіями і партійками, вождями і вождиками, ослаблені багатьма внутрішніми і зовнішніми чинниками ми втратили Крим, вже сім років гинуть наші діти в нерівному протистоянні з світовим терористом, який грубо знехтував всі міжнародні права і домовленості і загрожує нам широкомасштабною агресією. Сьогодні ми мусимо зрозуміти, що гібридна війна вже зайшла далеко вглиб від лінії розмежування і дає про себе знати в різних проявах по всій території України і не тільки. І навіть в цей критичний період нам бракує державницької мудрості, політичної волі і далекоглядності для єдності і згуртування всіх патріотичних сил для порятунку нашої незалежності і держави.

Ми звертаємось до всіх, кому не байдужа доля України і майбутнє наших дітей, почуйте наш голос! Ми ініціюємо Загальнонаціональний круглий стіл і запрошуємо до конструктивної дискусії всі патріотичні сили з метою згуртування і об’єднання в єдину потужну силу національного порятунку! Перед лицем загроз і викликів сучасності ми маємо бути відповідальними і рішучими. Наша спільна мета – єдина соборна вільна Україна – і це те, заради чого ми мусимо бути єдині!

Такий урок ми маємо – це Референдум 1 грудня 1991 року.

(м. Коломия, 01 грудня 2021 року)

ЗВЕРНЕННЯ 2
Учасників круглого столу
“Всеукраїнський Референдум на підтвердження Акта про державну незалежність України 1 грудня 1991 року: історичне значення в контексті сучасних викликів і загроз”.

Вельмишановна українська спільното!

Кожен свідомий громадянин відчуває сьогодні неабияку тривогу за те, що відбувається з нами. Наші захисники гинуть на східних рубежах, щоб не допустити поширення військової агресії, але, на жаль, вони не в силі зупинити агресію інформаційну, яка поширюється через всі найдоступніші канали і мережі. Ця інформаційна агресія різними підступними методами дуже часто втягує у відкрите протистояння і ворожнечу широкі кола користувачів такої інформації. Хитро маскуючи свої справжні наміри, ворожі пропагандисти вишукують все нові сфери і мотиви для поширення розбрату. Навіть нашестя світової пандемії зуміли перетворити на інструмент у своїх давно апробованих методах: “розділяй і владарюй”.

Тому звертаємось до кожного з вас з проханням і вимогою усвідомлено, з почуттям особистої відповідальності ставитись до вибору інформаційних джерел і не поширювати відкрито ворожих чи добре замаскованих пропагандистськими найманцями матеріалів, не засмічувати український інформаційний простір іншомовним контентом, значення якого часто не розуміють самі поширювачі. Мова і слово є сьогодні на передньому фронті оборони і зміцнення нашої незалежності.

Сповідуючи свободу слова, як одну із основних цінностей демократії, мусимо усвідомити, що кожне слово, випущене в інформаційний простір, має бути правдивим і відповідальним.

Сьогодні, в час високої мобільності засобів комунікації, кожен мусить захистити себе і своїх ближніх, особливо дітей і молодь, від наступу підступного ворога, в якій личині він би не з’являвся.

Ми мусимо виграти цю війну! Будьмо пильними! Будьмо відповідальними!

(м. Коломия, 01 грудня 2021 року)

Зустріч із батьками Героя Небесної сотні

Інна БЕРЕЗА,
членкиня правління Миколаївського міського осередку “Просвіти” імені М. Аркаса

Тема Революції Гідності вже восьмий рік є однією з болючих і пам’ятних. Щороку в Миколаєві ця подія згадується містянами, коли миколаївські майданівці 21 листопада проводять патріотичну ходу від площі Соборної до пам’ятного знака Героя Небесної сотні Сергія Кемського на бульварі Ради Європи. Цьогоріч просвітяни Миколаївського міського осередку ім. М. Аркаса розширили межі пошанування учасників Майдану та загиблих Героїв Небесної сотні, зокрема, провели студії щодо подій 2013–2014 років в українській художній літературі, зустрілися з майданівцями. У жовтні в рамках мовно-історичного клубу Центральної бібліотеки для дорослих ім. М. Л. Кропивницького відбулися лекції для учнів старших класів шкіл Миколаєва (лектор – І. Ю. Береза).

Наприкінці листопада в актовій залі бібліотеки відбулась зустріч із батьками Героя Небесної сотні Сергія Кемського, якому 15 листопада виповнилось би 40 років, але який 20 лютого 2014 року загинув на Майдані у віці Христа від снайперської кулі. На зустрічі виступили літературознавці В. М. Руссова та І. Ю. Береза, які розповіли про прозові твори та драматургію, в яких наскрізною ниткою проходила тема Майдану Гідності.

Оповідаючи про сина, мама Сергія Кемського Тамара Гаврилівна розповіла про своє служіння темі збереження пам’яті про загиблих. Зокрема, про Всеукраїнський щорічний конкурс есе імені Сергія Кемського, підсумки якого підбиваються Малою академією наук до дня Гідності і Свободи. Йшлося і про її нещодавню зустріч з учнями Южненського ЗЗСО № 1, які так само брали участь в конкурсі. Опікується пані Тамара і конкурсом студентських наукових робіт Відзнаки Сергія Кемського. Заявки на конкурс приймаються до 28 лютого 2022 р. Умови – на сторінці “Відзнака Сергія Кемського”.

“Спершу – візія, яка потрібна для України, а вже потім – лідер, тобто промоутер, який буде вказувати напрям розвитку”.

Павло Жебрівський: Про важливе

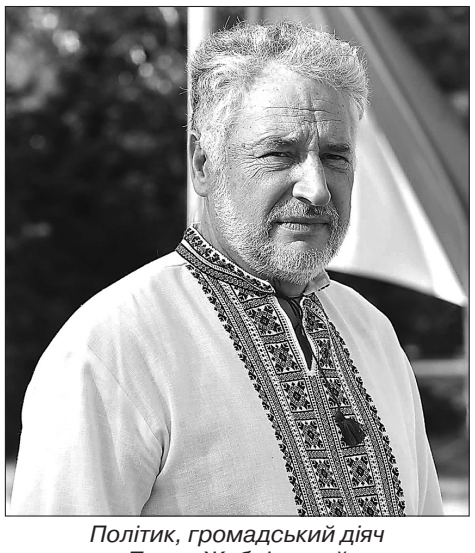

Політик, громадський діяч Павло Жебрівський

Ми живемо у світі, де непомітно відбулася підміна важливих понять. Брехню стали називати альтернативною точкою зору, тупість – своєрідністю, зраду – доцільністю, ницість – метикуватістю, політичну корупцію – прагматизмом. Етичні норми підмінили матеріальними преференціями. “Кінець історії” і “ера добробуту”, про які так багато говорили західні політики, обернулися острахом початку нової світової війни і зухвалими діями авторитарних режимів. “Ода радості” – гімн омріяної українцями Європи – стала звучати для нас як “Реквієм” по втрачених ілюзіях.

На шляху до українською Раю ми втратили морально-етичні орієнтири. Бо нами довго керували “люди з минулого”, що одягли вишиванки, але по духу залишилася чужинцями на українській землі. Тому імітація стала основною стратегією української політичної еліти. Та крах політичної еліти відбувся не тоді, коли один початківець вигукнув: “какая разніца” і нівелював важливі цінності, зрівнюючи їх з якістю доріг.

Виродження почалося тоді, коли політики стали імітувати своє українство, а не проявляти його в рішеннях і діях. Цінності в діях замінили електорально вивіреними гаслами і привабливими “картинками”. Імітація справедливості, імітація безпеки, імітація гідності, імітація любові до України не дали закласти міцні підвалини української державності. Яскраві “декорації” замінили необхідні інститути та структури державності. Та війна за незалежність зірвала “маски” з багатьох облуд і довела, що цінності – це те, за що готові вмирати люди. Україна стала усвідомленою цінністю для більшості українців. Ба більше, до багатьох прийшло розуміння, що справжня незалежність будується на цінностях.

Ми стали на шлях зміни політичної еліти. Українська політична нація, що гартується у війні за незалежність, має дати відповідь на важливі питання. Якою має бути українська політична еліта? На чому має базуватися наше українство? Хто візьме відповідальність за доленосні для країни рішення? Навколо якої ІДЕЇ згуртується українська політична нація, аби збудувати успішну державу?

Я вірю, що українець народжений щоб стати ЩАСЛИВИМ. Ця моя ідея до цієї спільної справи. Вона може стати нашою національною Ідеєю. Ширше, я виклав свої погляди у своїх нових двох книгах – “Роздуми” та “Погляд на національну ідею”. Це моя спроба відповіді на важливі питання. Згадаю і свою першу книгу про реформи “Жити по-людськи”, війну, побратимів та трьохрічне головування Донецькою військово-цивільною адміністрацією.

Ці книги – мої думки і бачення того, як нам творити свій незалежний і вільний український Світ. Без огляду на Схід і Захід. Без обмежень і вказівок.

Вольності, можливості, заможність, гідність і демократія, будучи здобуті одного разу, завжди потребують пильності і захисту. Україна вже довела, що може нагадати Європі та світу про це. Як? Відстоявши власну волю і гідність.

Зеленському час прокинутися і зайнятися обороною України

Є величезна загроза широкомасштабного наступу Росії на Україну. Проблема у тім, що бюджет Московії тріщить від грошей, отриманих з продажу нафти й газу. Замість того, щоб облаштовувати життя московитів, злісний кремлівський карлик вирішив витрачати їх на війну з Україною.

Про цю загрозу суттєво нагадують – будять наших владців – насамперед Сполучені Штати Америки. Спершу був інсайт у газеті The Washington Post про накопичення російських військ на кордоні з Україною. Проте “бойові півні” Зеленського оголосили, що це неправда, фейк. Після цього їх ткнули, ніби сліпих кошенят, у фактаж та нагадали, що росіяни залишили всю техніку і спорядження на кордоні з Україною після своїх так званих навчань, а відвели лише особовий склад. “Бойові півні” на те промовчали. Але США не зупинилися: ухвалили заяву Держдепартаменту, оприлюднили заяву офіційного представника Пентагона, ще й відправили директора ЦРУ до Москви, щоб застерегти Путлера від наступу в Україні. Коли рашисти почали робити вигляд, що нічого не відбувається, США вимушені були здійснити витік інформації про те,що одним із ключових питань, яке обговорював очільник ЦРУ з Путлером, була ймовірність наступу Московії на Україну. Хвалити Бога, ми – не самотні.

Велика Британія також демонструє серйозну підтримку Україні. Підписано міждержавний контракт вартістю 1,7 млрд доларів на будівництво двох військово-морських баз і перекидання бойових суден. Понад те, прем’єр-міністр Борис Джонсон заявив: якщо розпочнеться наступ на Україну, то наразі в повній бойовій готовності перебувають 600 британських спецпризначенців, спорядження вже в аеропорту і британці готові перекинути їх в Україну. Для розуміння: один британський спецпризначенець вартує щонайменше ста вояків-московитів. Час підльоту – максимум 5 годин.

З цього приводу США надсилали “штурханці” й членам Нормандської четвірки – Франції та Німеччині, які щось невиразне промимрили, мовляв, також не залишать без наслідків подальше вторгнення Московії в Україну.

Але Зеленський з цього приводу мовчить. Нічого не каже й секретар РБНО Олексій Данілов. Єдина людина, яка з цього приводу “підспівала” США й Британії, – це заступниця міністра оборони з євроінтеграції Ганна Маляр. Фактично вона повторила наративи, які будять суспільство. Деякі позаштатні радники так званого секретаря Зеленського Андрія Єрмака почали вже називати дати ймовірного наступу: початок грудня. На мою думку, це відбуватиметься приблизно з середини грудня і пізніше.

Показовою тут є позиція прем’єр-міністра Великої Британії Бориса Джонсона, який попередив Францію й Німеччину, що потрібно буде вибирати між газом для Європи й Україною. І не тільки Україною, а безпекою усього європейського континенту. Бо що відбувається? Чи не початок це третьої світової війни? Перша світова війна розпочалася за природні ресурси. Друга світова сталася тому, що гітлерівська Німеччина хотіла домінувати, панувати в усьому світі. Нині ж зрозуміти, навіщо Путіну війна і нові території, – неможливо. У московитів стільки природних ресурсів, що вони діляться ними з Китаєм, віддаючи мільйони квадратних кілометрів в оперативне управління. Їм і території не потрібні, бо мають їх доста. Проте ж воюють також у Сирії та Малі. Що вони несуть – самі не усвідомлюють. Певно,свою хворобливу уяву. Схоже, ключова цінність для росіянина – це зробити комусь боляче. За імперським принципом “я б’юсь,тому що я б’юсь”.

Насправді війна в Україні – це цивілізаційне зіткнення. Зіткнення орди і європейської цивілізації.

Ми розуміємо також, що без людського ресурсу України Московія зникне як державне утворення. І через це сьогодні в Україні можливий наступ.

Дуже добре, що у цьому цивілізаційному протистоянні ми не самотні. У нас є партнери – США, Велика Британія, Польща і країни Балтії. Інша частина ситої Європи проміняла цінності на криваві нафтогазові долари Московії. Тож сподіватися на підтримку Німеччини, Франції чи Угорщини навряд чи варто.

А головне: українському керівництву нині потрібно чітко спрямовувати гроші з українського бюджету не на “велике крадівництво”, а на до оснащення й модернізацію української армії. Необхідно підвищувати фінансові виплати воїнам, які боронять наші рубежі. Треба терміново призначити командування територіальної оборони і формувати тероборону. Під час моєї недавньої поїздки на схід я чітко побачив, що хлопці й дівчата на Донеччині готові стати на захист своєї землі. Але потрібно вести людей за собою, а не мовчати.

Зеленському треба прокинутися. І зайнятися обороною країни.

Україні потрібна програма успіху

На моє глибоке переконання, не маючи програми, як нам будувати державність України, не можна передчасно промотувати якусь особу як лідера нації. Адже будь-яка людина народжена в гріху, у будь-якої людини є скелети в шафі. Немає сьогодні людей, які не согрішили проти держави Україна. Хіба що бабця, котра вже 30 років лежить прикута до ліжка. Через це не сотворімо собі кумира на політичному олімпі України.

Спершу – візія, яка потрібна для України, а вже потім – лідер, тобто промоутер, який буде вказувати напрям розвитку. Отой лев, який стоятиме на чолі прайду левів. Бо більшість українців – леви по духу.

Три головні виклики нині стоять перед Україною. Перший – це війна. Сьогодні яскраво вираженої української позиції задля завершення війни на сході через перемогу жодна політична сила, представлена у парламенті, не пропонує.

Другий – корупція: кожен українець ненавидить корупцію, але про всяк випадок хоче “щоб кум все порішав”. Усі кажуть, мовляв, корупція – це зло, але головні гравці нинішнього політикуму були прем’єрами,президентами і тоді їх все влаштовувало.

Третій виклик – подолання бідності. Всі говорять, що українці бідні, але ніхто не пропонує шляхів виходу.

Які ми бачимо шляхи подолання цих викликів – ближчим часом докладно розповімо у своїй програмі.

Всім подобається вислів Черчілля, який після війни сказав англійцям: “Нічого не можу вам запропонувати, окрім поту, крові і важкої праці. Але коли ми це зробимо, то у нас буде в кожній сім’ї курка до обіду”. Теза подобається, але от хочеться дива. Колективні “зеленські”, йдучи до влади 2019 року, зіграли на рецепторах “совка”: я прийду і все дам. Так не буває.

Українці мають повернутися до себе, у свій архетип. Задарма ніколи нічого нам не діставалося. Заможності досягали ті, хто діяв, працював, мислив. Все інше – неукраїнський наратив.

Успішна Україна: рецепт подолання бідності

Я хочу, щоб Україна процвітала. Три кити пропонованого мною фундаменту успіху України – це Вольності, Можливості, Заможність. І якщо кажу про подолання бідності – то обов’язково пропоную шлях її подолання. Треба розуміти, що і як робитимемо. Мало озвучити гасло – треба дати рецепт. І я такий рецепт маю.

Насамперед необхідно навести лад в Україні.

Що таке “лад в Україні”? Перше – це інституалізація. Починаючи з суду, прокуратури, СБУ, поліції. Коли запрацюють інституції – ми запустимо проєкт подолання бідності для малого і середнього бізнесу. Конкретний приклад: коли я очолював військово-цивільну адміністрацію на Донеччині, то започаткував проєкт “Український донецький куркуль”. Воїн АТО, ветеран, переселенець чи інший охочий міг подати заявку й отримати грант на 500 тис. гривень. Головна вимога: кожен підприємець мав створити мінімум чотири робочі місця із середнім рівнем заробітної плати по області. Тобто формуємо середній клас. Клас власників. Заможних людей. Ці люди вже не поїдуть ні в Польщу, ні в Італію, бо в них є все своє в Україні. Вони дадуть робочі місця іншим українцям. А головне – цим людям буде що захищати. Не матимемо проблем із тим, що хтось десь не захоче захищати свою країну.

Друге – це демонополізація економіки. Один з обов’язкових пунктів – деолігархізація. Це ключове питання! Вирішальна роль належить Антимонопольному комітету (згадаймо Антитрастове законодавство США 1930-х років).

Чи треба забирати власність у якогось олігарха? Ні! Наприклад, Рінат Ахметов: він сьогодні має вертикально інтегровану компанію. Добуває вугілля, добуває кокс, переробляє на своїх ТЕЦ в електроенергію, руду переробляє на своїх же підприємствах. Хто йому за такої системи може скласти конкуренцію? Ніхто! І він може виставляти яку заманеться ціну на електроенергію. Має бути по-іншому. Хоче Ахметов займатися виробництвом електроенергії? Нехай робить це, але щоб вугілля купував у когось іншого, а не в самого себе. Не треба нічого відбирати – хай продасть. І здорова конкуренція свою справу зробить.

Інституціональність і створення можливості людям самим собі заробити на заможне життя – це перше питання порядку денного Успішної України.

Але оскільки нинішня влада блазнів цього не робить і робити не збирається, то ми всі разом повинні працювати над тим, щоб влада змінилася. І в цьому дуже велика роль, зокрема, й засобів масової інформації: довести до свідомості виборців, що сьогодні вже мало гарних слів. Потрібні дії.

Коли я прийшов на Донеччину, мій попередник залишив мені 15 млн гривень бюджету розвитку області. До кінця 2015 року на рахунку був уже мільярд гривень. У 2016-му – 4 млрд, а в 2017-му – 8 млрд.

Коли я йшов з посади, то залишив наступнику 4,5 млрд гривень на рахунках під діючі об’єкти: понад 500 об’єктів, які будувалися й реконструювалися. І на це вже було стовідсоткове фінансування! Шкода, але ті об’єкти, які мали бути готові до кінця 2019 року, “здають” і досі...

Тож якщо я кажу, що на подолання бідності в Україні потрібно років два-три, то знаю, про що кажу. Бо я це вже робив, прожив і за свої слова відповідаю.

Про що попереджає маятник

Євген ҐОЛИБАРД

У січні 2007 року мені прийшов у голову історичний маятник. Його малюнок відтоді залишився незмінним. Події, що він зазначив наперед, відбулись саме так, а отже, варто подивитись на майбутнє крізь “призму” цього маятника і попередити…

Мені вже доводилось виконувати цю невдячну функцію за сім років до початку нинішньої війни у статті “Куди коливається маятник” (“Українське Слово”, № 12, 21-27 березня 2007 року). Власне закономірності історичного маятника спонукали мене тоді опублікувати такий висновок:

“З огляду на тривале стискання пружини невирішених проблем у відносинах з Росією (в тому числі вперте ігнорування українським керівництвом власних можливостей енергозабезпечення і неготовність українського війська протистояти агресорові), цілком імовірно, що пружина може вистрілити **близько 2015 року** гострим (можливо ініційованим іззовні) громадянським конфліктом, із його перетворенням у міждержавний”.

Близько 2015 року – це якраз 2014 рік. У зазначеній статті було повідомлено, що війна триватиме до 2023 року, позаяк на цей термін припадає максимально негативне відхилення історичного маятника.

На жаль, попередження про гострий конфлікт ініційований Росією, з його перетворенням у міждержавний, залишилось непоміченим. Навіть після другої публікації (“Слово Просвіти”, № 52, 31 грудня 2014 року), довелось чути від деяких відомих публічних осіб, що агресія Росії була для них цілковитою несподіванкою.

Ба більше, і нині, наприкінці 2021-го, на восьмому році війни, деякі публічні особи, відомі політики, зокрема народні депутати України, воліють не бачити війни й не визнають Росію ворогом. Вони самодіяльно навідуються до Москви, зустрічаються з керівником країни-агресора і ведуть з ним сепаратні переговори на шкоду нашій державі.

Чого тут більше – елементарної байдужості, гібридної згоди чи дрімучої некомпетентності – не мало б значення, якби це зараз не стосувалось нашого ближчого майбутнього. Бо зараз знову перебуваємо у ситуації очікування небезпечного загострення війни.

Розгортання російських наступальних озброєнь і відповідного військового контингенту навколо кордонів України, а також активізація гібридної тактики завоювання територій за допомогою “мирних біженців” на кордонах ЄС, вже стало причиною серйозного занепокоєння і обговорення у керівних органах провідних держав світу, ЄС і НАТО.

Прогнози авторитетних генералів, політиків та інших компетентних осіб США, Великої Британії, Франції вже враховують велику вірогідність нового етапу військової ескалації з боку РФ, особливо, після випробування новітньої російської ракети наземного базування, яка точно поцілила і вщент зруйнувала супутник у космосі.

Натомість я стверджую про нову хвилю військової агресії з боку Росії, передусім, на підставі закономірностей маятника у період його наближення до максимального негативного відхилення у 2022 році.

Розглянемо деякі з цих закономірностей.

Події, про які розповідає маятник, були започатковані 1847 року фактом появи “Комуністичного маніфесту”, що оголосив безправ’я правом і поклав його в основу політичної боротьби: “Хто був ніким, той стане всім”. Впавши на сприятливий ґрунт російської підступної ментальності завойовників, більшовицьке “право” породило *безпредел* НКВД, чистки, КГБ, ГРУ, боротьбу проти “ворогів” за відновлення і розширення імперії.

У центрі цієї історичної боротьби, головним її полем і метою загарбницьких інтересів Росії завжди була і є Україна.

Маятник – не мікроскоп, а тому, коливаючись з амплітудою у 7 років, він зазначає події, що принципово впливають на хід історії, поділяючи їх на переважно позитивні (праве відхилення маятника) і переважно негативні (ліве відхилення маятника).

У кожному разі, всі війни, що впродовж понад 175 років і до нашого часу включно мали відношення до України, відбувались у лівому (негативному) секторі коливань маятника: Кримська, Японська, Перша Світова, Голодомор, Єжовщина, Фінська, Друга Світова. Не винятком є і нинішня російсько-українська війна, яка од 2014 року набуває розвитку і нових форм, зокрема гібридної.

Усі ці війни мають агресивний, загарбницький характер і були безпосередньо чи посередньо спровоковані Росією та відбувались (і відбуваються нині) за її активної участі.

Зокрема, безпосереднім приводом для Кримської війни стало захоплення російськими військами Молдовського князівства та Валахії 1853 року, з метою заволодіти торгівлею збіжжям дунайських країн.

У комплексі причин Першої Світової війни провідне місце посідали імперські інтереси Росії. Росія вимагала собі права контролювати судноплавство у протоці Дарданелли, вільного плавання свого флоту у Середземному морі, визнавала лише своє виняткове право протекторату на Балканах та над усіма слов’янськими народами, активно підтримувала терористичну діяльність сербських і болгарських екстремістів.

Власне боснійський серб Гаврило Принцип, член націоналістичного товариства “Чорна Рука” вбив спадкоємця австро-угорського престолу, ерцгерцога Франца Фердинанда, створивши привід для початку Першої Світової.

Щоб почати Другу Світову, особливих приводів для нападу Росії на мирну Республіку Польську не було потрібно. Було достатньо одного, підписаного у Москві, пакту Молотова-Ріббентропа, на підставі домовленості Сталіна з Гітлером, та відповідних протоколів про розділ сфер впливу між двома тоталітарними імперіями та їх диктаторами.

Сприятливим приводом для повзучого нападу Росії на український Крим і для початку нинішньої російсько-української війни був факт законодавчого перетворення звичайної області у надзвичайну Автономну Республіку Крим.

Республіка Крим в республіці Україна – небезпечне утворення. Бо якщо Республіка, то й свій парламент, своя Конституція, своя політика, свої автономні інтереси; у даному разі – проросійські і російські. Ця “бомба” уповільненої дії все одно мала б вибухнути, позаяк АРК розвивалась і вдосконалювалась в очевидному антиукраїнському напрямі упродовж двадцяти років.

І ось нині, на восьмому році нинішньої окопно-гібридної війни, українські розвідники і наші партнери зі США та Великої Британії попереджають про загрозу широкомасштабного вторгнення російських загарбників в Україну взимку 2022 року.

Добре, що попереджають, але погано, що ми, пересічні громадяни України, не готові не тільки відповідно діяти, а навіть повірити у це попередження.

Тим паче, як ілюструє маятник, стратегія, розвиток, вдосконалення і використання методів російської агресії, з метою загарбання чужих територій, відбуваються з чіткою періодичністю у 84 плюс-мінус 1 рік.

Зокрема, упродовж півстоліття Московія вела війну проти маньчжурської династії Цін на півночі Китаю, внаслідок чого захопила величезні території Далекого Сходу і, закріпивши право на них за Нерченським договором 1689 року, встановила кордон на річці Амур.

Через 83 роки (1772 рік) Росія, за підтримки Австро-Угорщини і Прусії, проводить Перший поділ Польщі, захопивши 44% території польської держави.

Через 83 роки (1855 рік) – розпал Кримської війни, яку розпочала Росія у напрямку захоплення територій Причорномор’я та Балкан.

Через 84 роки (1939 рік) совєтська Росія, у форматі СССР, за підтримки гітлерівської Німеччини, почала Другу Світову війну і захопила половину території Польщі.

83 (84) роки – це триразове повторення повного 28-літнього циклу коливань маятника, з поверненням у точку максимального негативного відхилення.

І ось тепер – 2022 рік, що настає в точці максимального негативного відхилення маятника, через 83 роки після початку Другої Світової. Мас-медіа оприлюднили навіть напрямок головного удару російських військ на півдні України.

Паніка завжди виникає внаслідок несподіваного, неочікуваного погіршення ситуації. А тому мене непокоїть брак психологічної (і організаційної!) готовності українського суспільства до ескалації й розширення масштабів війни, а також нинішня концентрація уваги лише на південному фронті.

Тим часом, саме Чернігівщина і північна частина Київської та Житомирської областей залишаються найвразливішими для України і найспокусливішими для Росії зонами особливої уваги.

Ситуація вибухонебезпечна, бо знову, як і 12 років тому, – “З огляду на тривале стискання пружини невирішених проблем у відносинах з Росією... (...) пружина може вистрілити...”

Знову стоїмо перед реальною загрозою появи *“зелених чоловічків”* за кримським сценарієм, але зовсім не на *“лінії зіткнення”*...

Зараз, як і завжди в історії Росії, їй потрібен лише привід для реалізації плану в сприятливих обставинах. Привід знайдеться, бо московська імперія має багатий досвід створення приводів.

Зрештою, при існуючій кількості колаборантів і проросійської агентури, спровокувати привід не важко. А щоб відправити з найближчої російської військової бази повітряний десант і скинути його в зеленій зоні на північний захід від Києва, потрібно близько 20 хвилин польоту від нашого кордону на півночі.

Наслідком може бути захоплення ворогом трьох київських летовищ, двох залізниць і двох автошляхів, а також взяття у заручники в зоні висадки до 70 тисяч наших громадян за місцем їх проживання. А це вже фактичне блокування столиці.

Чи готова наша ППО до такого сценарію? Чи не здригнеться рука, щоб натиснути кнопку й знищити агресора ще у повітрі? Чи може знову керівництво держави загрузне у дебатах й ніхто не візьме на себе відповідальності?

Я змоделював цілком можливий розвиток подій не для того, щоб когось налякати, а щоб попередити і уникнути небажаних наслідків. Зокрема й щоб підготуватись нам, громадянам.

Про цю підготовку йшлося у статті “Громадяни України, йдемо у партизани!” (“Слово Просвіти”, травень 2014 року). Відтоді ті рекомендації набули ще більшої актуальності, а тому маємо використати досвід Ізраїлю і Швейцарії в організації тотальної самооборони.

Про що розповідає маятник

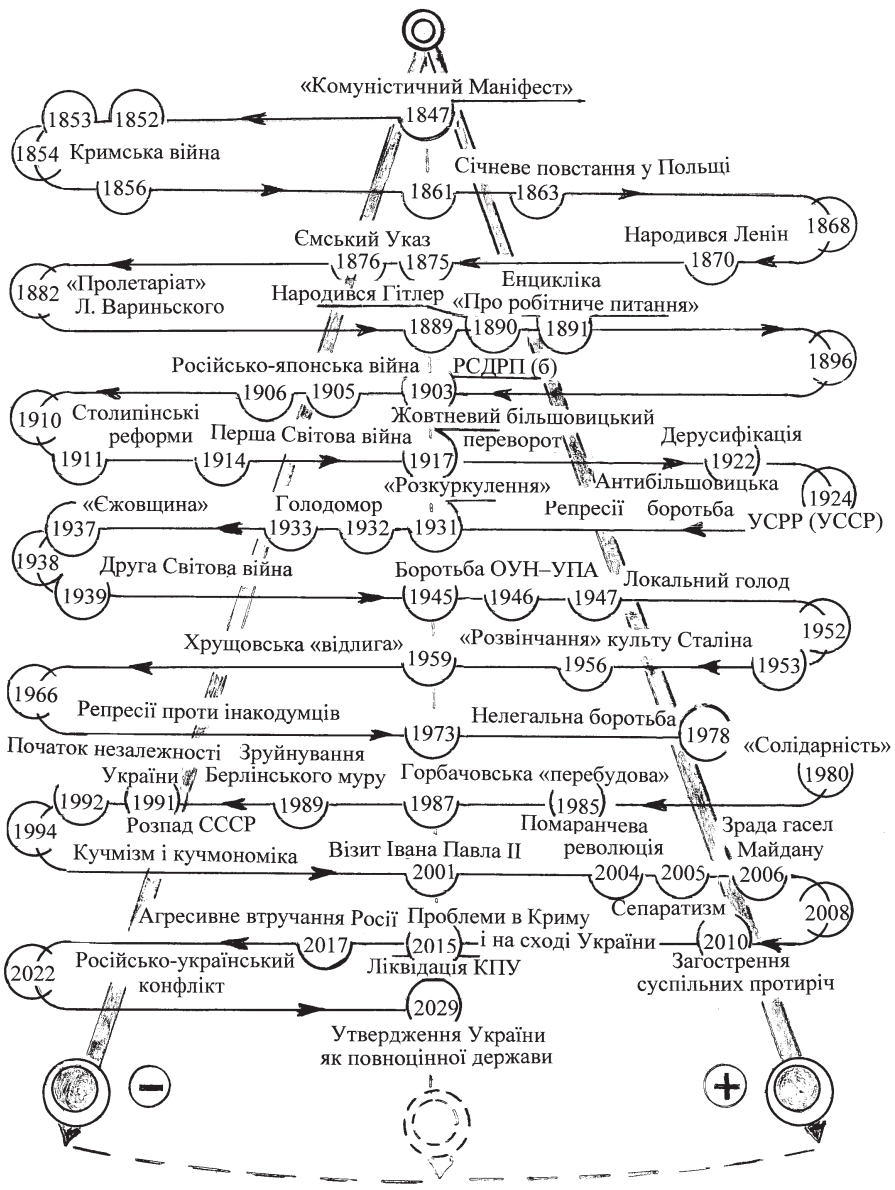

“Період 2005–2010 років запам’ятався шаленими атаками на українську мову під приводом захисту російської”.

Кого в Донбасі за “язик” тягнули?

Про що нагадали публікації місцевих газет

Ігор ЗОЦ

Натрапив на замітку з літ дуже далеких, і її назва “Української балачки не любимо” здалася мені влучною характеристикою ставлення влади до української мови на Донеччині впродовж десятиліть. Навіть відновлення державності не спонукало владу на Сході розвивати і підтримувати українське слово.

Водночас саме газети впливали на формування суспільної думки. Є підстави говорити про місцеві ЗМІ як дієвий інструмент русифікації. Згадаємо, що ж вони писали в періоди історії, коли цю тему в СРСР ще можна було обговорювати, а також у перші десятиріччя Незалежності.

Знімок з літа 2012 р. нагадав, як жителі Донецька виходили на захист української мови. На передньому плані – артист Донецької опери, безстрашний євромайданівець Сергій Анастасьєв. Фото Deutsche Welle

“Української балачки не любимо”

Під такою назвою “Диктатура Труда” в 1928 році друкує замітку, що ілюструє суспільні настрої в Сталінській області на той час і повертає до нинішнього. Хіба не доводилося чути подібного в останні роки? Не тільки на Донбасі. Ось текст оригіналу без підпису з випуску 27 червня 1928 року:

“Зачєм мнє нужна ета українізація, раз я єйо не понімаю, а вовторих, у нас на шахте всєго 35 проц. українцев – при чом же здесь українізація”... Такий висновок подає сам голова бюро копальні, тов. Іванов. Людина авторитетна. Голосу якої прислухаються профробітники. Після цього не треба бути далекозорим, щоб сказати, що справа з українізацією на копальні Ілліча буде завжди псуватись, доки т. Іванову не розтлумачать добре питань національної політики, що проводиться партією й Радвладою.

А про те, що на 21,2 тис. робітництва в читальні всього дві вкраїнських газети та один журнал, а книгарня має 40-50 книжок української літератури, про це голові байдуже. “Моя хата з краю – нічого не знаю”...

Але ж 11-а річниця близька. Пора дещо вкмітувати активним діячам!”

Замітка свідчить, що автор непокоївся гальмуванням українізації з боку керівництва і, зокрема, відсутністю в достатній кількості періодики і книг українською, і сподівався, що до річниці більшовицького перевороту ситуація зміниться. Цього не сталося, а позиція керівників великих колективів буде прикладом для працівників і через піввіку – саме “червоні директори” Донбасу в перші роки Незалежності стали ініціаторами місцевого референдуму щодо надання російській офіційного статусу.

“Диктатура Труда” далі називалася “Социалистическим Донбассом”, у 1960-х роках сім місяців видавала український випуск “Соціалістичний Донбас” нарівні з російськомовним. Саме в той короткий період у газеті працював літературним редактором поет Василь Стус, про що свідчить відкрита 2007-го року в редакційному приміщенні меморіальна дошка.

Більше з російської на українську газета не переходила аж до останнього номера “Донбасса”, що вийшов у грудні 2017 року вже в Черкасах у переселенському статусі. Щоправда, на початку 2000-х редакція оголошувала передплату на український випуск, але, набравши 15 охочих, від створення такого видання відмовилася.

Пригадується, як восени 1990 року Донецька обласна рада заснувала газету “Жизнь” і оголосила передплату двома мовами. Для цього навіть встановили посаду заступника редактора з українського випуску і запросили поета і журналіста Юрія Доценка. Проте, набравши шістьох передплатників українського випуску, вирішили друкуватися російською. “Жизнь” припинила виходити на початку літа 2014 року.

Та повернемось до витоків. У той час, як у Сталіно друкувалася “Диктатура Труда”, в Маріуполі нинішній “Приазовский рабочий” виходив як “Приозівський пролетар” у руслі політики партії щодо коренизації, або по-сучасному українізації, яка передбачала запровадження нових стандартів української мови. З січня 1932-го по липень 1934 року газета публікувала матеріали під назвами “Зі станції Сартана на Озівсталь”, “Геть з партії ворогів робітничої кляси!”, “Про підготовку до весняної сівби 1933 року”, “Південній Магнетці – темпи Магнетобуду” тощо. Про цей період в своїй історії газета нагадала 7 серпня 2007 р. в статті Людмили Кудріної.

З 1934 року, до і після Другої Світової війни, та з проголошенням Незалежності “Приазовский рабочий” незмінно виходить російською. Щоправда, зараз свій сайт видання наповнює тільки державною.

Після таких трагічних потрясінь в українській історії, як Голодомор 1932–1933 рр., репресії 1937 року, Друга Світова війна, і до радянської перебудови 90-х років місце і роль у суспільстві української мови в пресі не обговорювалося. За будь-яку публічну спробу привернути увагу до цієї чутливої теми можна було потрапити до в’язниці, як це, наприклад, трапилося з учителем із Дружківки Олексою Тихим. Відбувши в 60-х шість років ув’язнення в таборах Мордовії за так звану “антирадянську агітацію”, наш земляк не міг миритися з русифікацією і звертався до органів влади, щоб комуністична партія дбала і про розвиток української мови. На початку 70-х він написав листи до обласної “Радянської Донеччини” та республіканської “Радянської освіти” з пропозицією розширити вживання української мови в освіті, культурі та пресі. Звернення вчителя надруковано не було, натомість автора почали переслідувати каральні органи і вдруге засудили. Олекса Тихий помер в ув’язненні в 1984 році.

Тепер ім’ям Олекси Тихого названі вулиці в містах Донеччини, а українська поступово оживає і посідає належне їй місце в освіті та органах управління, як і має бути з державною мовою. Але цей процес дуже повільний, бо підконтрольні українській владі території Донеччини і Луганщини перебувають під потужним інформаційним впливом агресора. Місцева ж влада формується переважно з колишніх “регіоналів”.

Кому медаль “за обрусение...”?

Як тут не згадати про втрачені для українського відродження на Сході можливості з 1991 року. Що насправді відбувалося, можна зрозуміти, звернувшись до місцевих видань. Ось фрагменти лише деяких серед величезної кількості публікацій на шпальтах друкованих ЗМІ регіону:

“Супротив українській мові в містах і селах нашої області виник не сьогодні і не в 90-ті роки, а значно раніше, коли великодержавні чиновники Москви та Києва “дбали” про єдину російську націю і культуру народів СРСР. Коли в 70-х роках русифікувались українські навчальні заклади. Коли всі технікуми та інститути Донбасу повністю перейшли на російськомовне навчання та виховання. Наш славний Донбас і в цьому такому делікатному питанні бажав бути першим. Згадайте: Нескучненська, Старомайорська, Октябрська та інші школи змушені були русифікуватись “добровільно”, – Григорій Ріпка, заслужений учитель України, смт Велика Новосілка (“Світлиця”, 09.03.1998).

“За обрусение окраин России” – медаль із такою назвою існувала наприкінці XIX ст. у Російській імперії. Нею нагороджували за успіхи в зросійщенні неросійських народів, нагороджені одержували платні 5 карбованців щомісяця. Сучасна мовна ситуація наштовхує на думку, що деякі наші політики, депутати, вчені настирливо домагаються, аби їх нагородили цією медаллю. Мова не про вживання російської на різних рівнях державного життя і в інформаційному просторі, а про те, як українську мову в українській державі свідомо бидлізують, прищеплюють нехіть до неї”, – Анатолій Алфьоров, Горлівка (“Світлиця”, 03.09.1999).

“Я за своє довге життя мешкала в Бурятії, Якутії, Туркменії. Ніде так не піклуються про свою мову, як в Україні. Всюди говорять російською і на своїх мовах. І по радіо транслюють більше по-російськи. А тут навіть інструкції з уживання ліків тільки українською. А як же бути нам, старим, наймати перекладачів?” – І. Павлова, ветеран праці, учасник війни, Краматорськ. (“Восточный проект”, 20.05.2004).

“Я 38 років працював на шахті в російськомовному оточенні та свою рідну мову не забув. Головне, це повага до народу серед якого живеш. Обидві мови дуже схожі, мовної проблеми для більшості людей немає. Немає її і для моєї дружини, яка до 20 років жила у Воронежі. Українську граматику вона в руках не тримала, але, якщо потрібно, вона і скаже і напише по-українськи”, – Євген Бондаренко, Донецьк (“Донеччина”, 07.09.2000).

“Я – Молчанова Ірина Володимирівна, за паспортом росіянка, але маю українське походження. Живу в Маріуполі і третій рік самотужки вивчаю українську мову (народилася в Сибіру), але подолати помилки й досі не можу, вибачте. Останнім часом усвідомила, що в Україні всі, насамперед повинні бути українцями, а потім росіянами, вірменами, греками...” (“Донеччина”, 09.11.2002).

“Від кого і від чого треба захищати російську мову?.. У Краматорську 35 шкіл, з них тільки одна українська гімназія і по одній паралелі українських класів в кожній школі. Вся преса й інформація на радіо і телеканалах міста видається на російській мові. На вулицях, в крамницях, в різних установах ніхто нікому не робить зауважень за те, що спілкуються російською”, – Зінаїда Товпига (“Восточный проект”, 20.05.2004).

“В царській Росії модною була серед знаті французька, а своя, російська, годилася для вжитку лише для простолюду. Таким чином виражалась перевага і зневага багатих до бідних, які їх же і утримують. Дещо подібне проявляється і в нас, тільки замість французької виступає тепер російська. Мимоволі нав’язується думка про недосконалість, другорядність української, мовляв у “вищих сферах”, в науці вона неприйнятна, є просто “нарєчієм”. А як же тоді Т. Шевченко, І. Франко, Леся Українка? Вони що, писали на “наречии”? Абсурд якийсь”, – А. Думан, житель Слов’янська (“Вести”, 22.11.2007).

“Мовознавець” з автоматом

Про те, що період 2005–2010 років запам’ятався шаленими атаками на українську під приводом захисту російської, свідчать заголовки статей. Наприклад, тільки в одній газеті “Салон Дона и Баса” в 2006 році в травні вийшли такі матеріали: “Битва за русский” (16.05), “Донецк отстаивает право говорить на великом и могучем” (19.05), “Язык до суда доведет” (23.05), “Русский идет на Запад” (26.05), “Русификация продолжается: “за” – Донецк и Николаевщина” (30.05).

На цьому тлі не знімає напруги анекдот із газети “Донеччина”: “Даремно Партія регіонів розпиляється на два фронти: російська мова і НАТО. Треба запропонувати одне: Україна вступить в НАТО за умови прийняття російської мови в НАТО в якості регіональної”.

Але Партія регіонів зовсім не жартувала, коли один із її лідерів у Донецьку Микола Лєвченко заявляв таке: *“Українська – мова фольклору. І після надання статусу державної російській, необхідність розмовляти українською просто відпаде. Та вона не вмре. Нею будуть писати пісні, розповідати анекдоти. Вона стане фольклорною”.*

Ця дурня з вуст секретаря міськради збурила суспільство далеко за межами Донецька. У центрі Києва цей “мовознавець” отримав кефіром по пиці. А от медіа шахтарської столиці не тільки не засудили “регіонала”, а й показували його ледве не героєм. Вишенькою на тортику стала стаття в одній із газет під назвою “Горсовет объявляет войну”, де на фото М. Лєвченко, тримаючи в руках автомат Калашнікова і маленькі погруддя Леніна і Сталіна в своєму кабінеті в міськраді, повторює, як далеко депутати можуть зайти в протидії державній мові.

У відповідь на це редакція “Донеччини” (02.03.2007) підготувала добірку “Хто тягне Донецьку міськраду за “язик”, де запитує: “Навіщо в місті, де всюди панує російська мова, розпалювати ворожнечу до української”. У своїй колонці під заголовком “Українців лякають автоматом?” автор цих рядків нагадав про історичне фото, де Сталін цілився з гвинтівки в залі засідань з’їзду поплічників. Пригадується, три чверті з присутніх були згодом розстріляні.

“Виходить, вусатий вождь цілився не просто так, і хто знає, що в головах його сучасних послідовників?.. Хотілося, щоб над цим подумали ті, хто пропагує подібний світогляд через приціл автоматичної зброї”, – цитуючи ці рядки з 2007 року, я добре пам’ятаю, як навесні 2014-го нардеп М. Лєвченко привів озброєних бойовиків на сесію Донецької облради з метою її захоплення, а в міськраду, де “мовознавець” хизувався Калашніковим, загарбники з автоматами прийшли без запрошення. Показовий і дуже сумний сюжет із колаборантом вийшов. А починалося ж з істерик довкола російської.

Між тим “защітніков” було не спинити і в 2008 році: “По русскому бьют из всех орудий”, – “Донбасс” (05.04), “Найдется ли в Украине хоть одна последовательная политсила, способная защитить мое право думать на русском?”, – “Донецкие новости” (03.04), “Русский язык на ТВ запрещен по вечерам и выходным... Украинизация нашого телеэфира продолжается ударными темпами”, – “Приазовский рабочий” (04.04), “Двуязычие – путь к цивилизованности”, – “Салон Дона и Баса” (04.08).

Чи не перебільшували журналісти загрозу мові своїх видань і чи не маніпулювали? На відстані часу і минулих подій можна са-

мим зробити висновок: так і було.

Заради повноти картини процитую журналістку “Голосу України” Світлану Чорну, першу редакторку газети “Україна козацька”, що видавалася в Донецьку з 2003 року і до початку АТО. У 2007 році в коментарі для журналу “Українська мова – мова єднання” (Одеса) вона сказала: *“Донецька область – особливий регіон з особливою історією, особливою людською генетикою і ментальністю. На жаль, у нас наявні дуже серйозні проблеми з поширенням і утвердженням української мови в статусі державної. Окрім обласної “Донеччини” із “Світлицею” та “України козацької”, інших масштабних українськомовних видань у регіоні немає. Є приблизно півтора десятка районних газет, але вони не роблять інформаційної погоди”.*

Про те, що ситуація з медіа державною мовою не змінювалася, підтверджує дослідження заступника голови Донецької обласної організації “Просвіти” Марії Олійник, яка в 1993 намагалася придбати українськомовні видання і написала про це в газеті “Наше слово” (№5-6, червень 1993, Артемівськ, засновник ВУТ “Просвіта”) пані Марія, зокрема, пише: *“За станом на 15 квітня в кіоски м. Донецька надходили газети 126 найменувань. З них 24 українською мовою, решта – російською. Тобто української преси 19%, все ж таки ніби не так і погано. Але якщо порахувати у примірниках, то маємо таку картину: всіх примірників 389055, українських з них 7350, а це складає всього 1,89%”.*

Пригадується, як у 2005 році Марія Олійник ділилася радістю, що тижневик “Слово Просвіти” вперше потрапив у кіоски в Донецьку, навіть оголошення написали. Не зайве сказати, що центральні українські газети в області передплачували. Так, “Слово Просвіти” в 2007 році мало 90 передплатників, “Молодь України” – 28, а найбільше – “Сільські вісті” (6651). Це відповідь маніпуляторам, що українське не читають. А якби ще влада піклувалася про державну!

Актуально завжди: “Русские идут”

Важливо буде нагадати, що саме в газеті “Донеччина” публікувалися матеріали про загрози нашій державності. Ще в далекому 2006-му на першій шпальті випуску від 23 листопада під рубрикою “Дах їде!” йдеться про те, як у центрі Донецька громадська організація “Донецька республіка” збирає підписи за проведення референдуму про надання Донбасу незалежності. За словами одного з організаторів, кінцева мета – створення незалежної держави “Донецька федеративна республіка”, куди ввійдуть шість областей – окрім Донеччини, ще Луганська, Запорізька, Дніпропетровська, Херсонська... У перший день акції за півтори години було зібрано дві сотні підписів донеччан, які не проти зміни територіальної цілісності України.

І що, після оприлюднення цих кричущих фактів, влада зреагувала? Ніхто й пальцем не зачепив провокаторів! Згодом ті самі, ні кляті, ні м’яті агітатори влилися в лави кремлівської “руської весни” 2014-го.

Якщо влада настільки слабка, щоб не реагувати на агітацію проти себе в центрі Донецька – паплюження України в інших місцях стало звичним. Але тільки “Донеччина” повідомляла про таке. Цитую допис від 23.11.2006 ветерана війни і реабілітованого Івана Луценка зі Слов’янська, який пише: *“При Святогірському “святому монастирі” діє шайка “братчиків”, які відкрито виступають за те, щоб Україна була тільки російською. Ось і 2 листопада у Святих Горах в електричку сів сутулий братчик зі скрипкою і почав грати і співати:*

Вставай, страна огромная,
Вставай на смертный бой
С фашистской силой темною
С Хохлячою ордой...

Люди добрі, як же так? Доки ж усяка зараза буде нас паплюжити отак – нас, українців? Хіба у нас не вільна Україна? Хіба ми і зараз російське бидло?”

Ветеран знайшов сили звернутися до відділу міліції, але там розвели руками, мовляв, пісні не контролюємо...

Про подібне в замітці “Русские идут” розповів і колега журналіст Олександр Виниченко. Електропотягом “Ясинувата – Маріуполь” мандрували дві жінки і під акомпанемент гітари виконували таке (цитую):

Русские идут не только русских защищать.

Русский марш собирает на марш

Всех, сраженных войной...

Русский марш – он закончит шабаш

Тех, кто издевался над страной...

Русские плюют на власть Америк и Европ!..

За словами журналіста, пасажири майже не зреагували на цей моторошний театр абсурду, що “вялотекущей шизофренией”, дев’ятим валом обрушується останнім часом на наші вуха з вуст новоявлених скоморохів... Важко навіть уявити, щоб щось подібне могло відбутися в російській глибинці, де ось так зухвало лунали б марші наших кобзарів про те, як “українці йдуть”.

Ці застороги – попередження від войовничого сусіда лунали в інших формах і проявах, але не були почуті, що і призвело до втрат від російської агресії. Наразі ворог і його п’ята колона в нашій країні так само не ховають своїх агресивних намірів. Але чинна влада на це ніяк не реагує, що може призвести до ще тяжчих наслідків, ніж у 2014–15 рр. Багато моїх земляків – донеччан і кримців, які втратили свою малу Батьківщину на своїй долі відчули: в гібридній війні можна перемогти, лише засвоївши уроки з минулих літ. Де важливі книги і газети, історії і легенди і особливо мова, якою вони поширюються.

Якби, Тату, не московія...

або Спогад про окремі острівці життя педагога, поета, юного в’язня Тараса Баланюка із родини борців за Гідність та Свободу

...Ти народився у багряних барвах осені. Як дивно, природа згасає, а люди народжуються. Такі метаморфози циклічності часу – скаже філософ. Все рухається. І навіть за сьогоденням клубочиться отруйний дим минулого, лише із присмаком солодкого. Котрого, Тату, в Тебе було не так багато...

Якби, тату, не московія, якби...

А з-під коліс життя летіло різне. Не завдяки, а всупереч Ти завжди був Собою.

Іншим ми, Твої діти, Тебе не знали. Дитинство 60-х років мало чим хорошим запам’яталося, як і часи шістдесятників. Але трагізму таємниць ми з братом Артуром не помічали. Щовечора чекали Тебе з “малої” (початкової) школи, що в Лузі (між селами Коритне й Замостя, що на Буковинській Вижниччині), де Ти учителював. Хвилювалися разом із Мамою Марією, чи знову не проламався лід на річці Бережниця, через яку ти прокладав шлях туди і звідти. І Мама вкотре клала на шпаргат каструлю з водою, аби розігріти Твої заледенілі ноги. Болі в лівій, обмороженій, так і залишилися до останнього Твого дня...

То ми трохи лукавили, що спимо, після чергової, Тобою придуманої, веселої казки... Мізерне вогняне багаття на столі бентежило нас. Ти курив. Багато курив... На клаптиках паперу щось писав. Але чому зминав і... спалював у попільничці від цигарок?..

– Що там спалахнуло, Тату? – якось вирвалося в мене.

– Мої спогади, які нікому не потрібні, – відповідав.

– Тоді чому згадуєш, забудь...

– Не можу, спати не дають...

Хіба дитячій душі збагнути ідеологічно-імперське пекло, через яке Ти пройшов, котре поетичними рядками лягало на папір і вмить вмирало... Так хотілося дізнатися, що ж то за таємницю тато виношував у собі, клав на папір, аби перетворити... на попіл...

– Не час, доню, не час, – казав, оберігаючи нас від своїх болючих спогадів...

Тобі тоді “тринадцятий минало”, як у Шевченка, в Тебе теж такий вірш є. Червневий вечір нічого поганого не віщував. Ти разом із молодшими братами Леонідом, Мироном і Богданом бавилися в жмурки, Степан – старший, сидів за столом і щось вдумливо читав. Він – адвокат. Казали, дуже розумний був. Сестра Анна – вишивала. Вже смеркало, а Твій тато Михайло (був унікальною людиною: писав вірші, музику, був неабияким художником і громадським діячем), як завжди, у вечірню пору, затримувався. Він разом із друзями репетирували “Назара Стодолю” у ... стодолі. Мама Євдокія тривожилася. Час од часу, притримуючи майбутнє немовля... На сьомому місяці була сьомою дитинкою... Чи бачилися тої ночі кольорові сни, а чи чорно-білі – Ти не розповідав. О третій ночі, здалося, пролунав грім із блискавкою, впереміш зі страшним гуркотом. То зайди прийшли. На збір – півгодини. Можна взяти з собою тільки найнеобхідніше. Мама, моя бабуся, заламавши руки, мало не знепритомніла. Та мусила триматися, бо забирали всіх – і дітей теж. Не зважали, що малюки – невинні жертви... Енкаведисти наперед прораховували спадщину високої свідомості батька, який майстерно орудував пензлем, писав вірші, малював ікони і створив сільський драмтеатр...

Та не ця страшніша за страх картина вкарбувалася у Твоїй дитячій пам’яті. І навіть не забитий вщент товарняк-вагон потягу людьми, такими, як ви, Баланюки, “неблагонадійними”, де спали по черзі, ридали і мовчали, молилися й божеволіли водночас: куди, за що, чому???

Тарас малий не розумів. Збагнув усе на півдорозі, через тиждень. У мами пологи почалися. Той дикий крик матусі упереміш із плачем немовляти тривав недовго. Замовкли вмить обоє. Жінки рятували неньку, бо кров’ю стікала. Дитя ж спустили-похоронили у... дирку (для туалету)... Казали, мертве було... Чи то так, чи то ні?..

Якби, Тату, не московія, якби...

То була перша втрата. Друга – вже в Омську, де сім’ю розділили: Твого тата забрали на лісоповал за сотні кілометрів, а маму – мити посуд в офіцерській (в/ч) їдальні. Брат Степан ночами не спав, мозок не сприймав того, що трапилося. Дістав епілепсію від нервів, упав і вмер.

Харчувалися, якщо можна так сказати, крихтами-недоїдками москальського харчу. Аби хоч трішки полегшити мамині “заробітки”, Ти ремонтував чекістам валянки і чоботи. На вулиці. У мороз –30-40... Не важко здогадатися, звідки у Тебе з’явилася і стала вічною хвороба – спондиліт хребта. Тож у 1945-му Тебе першого, вже хворого, мама “відправила” потягом із солдатами додому. За декілька тижнів дороги на Буковину Ти навчився курити тютюн, грати на гармошці, співати радянські пісні...

Якби, Тату, не московія, якби...

Пізніше – мама з братами і сестрою. Та то була втеча. За яку – новий термін – туди ж до Сибіру... Тебе не забрали. Ти був лежачий... Лікування тривало довго. Дев’ять років – все тіло в гіпсі. Де ти, рідний, брав сили лежачи навчатися, читати, писати вірші, грати на гармошці, жартувати і підбадьорювати інших: ніколи не падати духом!

Потім настало часткове одужання і знову – на три роки – в панцир.

Коли сім’я повернулася після другого “терміну”, у Вашій хаті – радянська влада: школа, побуткомбінат, кімнати для винайму тощо. Тільки Твоїм рідним (Ти роками – по лікарнях і санаторіях) місця не було. Повернулися у бабусину – під соломою. Після Твого одужання там і починали Ви з Мамою нове сімейне життя. На митарства хворої людини, та ще й з родини “ненадійних”, ніхто не зважав. Але Ти закінчив Чернівецький університет і став учителем. Директором не був. Бо відмовився навідріз бути комуністом. Твоєї мами, моєї бабки, дикий крик у вагоні-товарняку відкрив очі на багато речей...

Якби, Тату, не московія, якби...

Я добре пам’ятаю ту зелену попільницю, де горіли Твої римовані спогади. Той дерев’яний стіл, де Ви з мамою, також учителькою-філологом, перевіряли учнівські зошити. Тішилися, що перейшов працювати з Лугу в Замостянську школу. Писав ліричні вірші, які друкували тодішні “районки” – Путильщини й Вижниччини. Але на повну душа розкрилася з приходом Незалежності України.

Особливість історії Твого життя – дві поетичні збірочки-сповіді – “Співи журавлині” та “Думи з роси”, зроджені абсолютно радикальними половинками долі. Перша – трагічна, гнітюча, сумна; друга – тріумф Твоїх і Маминих почуттів і на цьому тлі – неймовірна любов до нас – Твоїх дітей. Були Ви і залишаєтесь для нас одним цілим з невидимою аурою світла над Вашим портретом...

...Війна у нас, тату, війна з москалем уже восьмий рік. Москаль украв частину нашої землі на Сході, а тут, на Заході, отруює нашу свідомість. Гинуть вояки і їхні ненароджені діти. Як Твій братик чи сестра. 80 років тому. У далекому 1941-му.

Якби, Тату, не московія, якби...

Пробачте, мучені й ненароджені, пробачте. Лиш московії нема прощення. Нема й не буде...

Світлана МАСЛОВСЬКА-БАЛАНЮК,
Чернівецька область

70-річчя легенди української музики: у Полтаві відбувся вечір-присвята Назарію Яремчуку

З ініціативи Українського інституту національної пам’яті та згідно з постановою Верховної Ради України про відзначення пам’ятних дат і ювілеїв 70-річчя від дня народження видатного українського співака Назарія Яремчука відзначається на державному рівні. З нагоди пам’ятної дати Полтавська обласна філармонія влаштувала вечір-присвяту народному артисту. Вечір “Голос епохи” відвідали громадські діячі, співробітники Департаменту культури і туризму Полтавської облдержадміністрації, Полтавського офісу Інституту нацпам’яті, віряни ПЦУ, полтавці, що небайдужі до творчості легенди української музики.

Ведуча розповіла про внесок Назарія Яремчука в українську пісенну скарбницю, наголошувала, що митець був серед тих, хто своєю творчістю розвіював у комуністичні часи морок зросійщення, а після відновлення незалежності свій талант поклав на вівтар українського національного відродження. Звучали спогади про Яремчука його друзів, а також слова Назарія, які були сказані ще до проголошення Незалежності України: “Маю надію, що нарешті ми – народ, що нарешті ми відродимося, що ми станемо серед усіх у світі народів достойним, повноцінним і повнокровним. Вірю в геній нашого народу. Все-таки ми з гірших кутків історії вибиралися”.

Звучали пісні з репертуару Назарія Яремчука, відомі національні хіти “Водограй” та “Я піду в далекі гори”. Родзинкою мистецько-просвітницького заходу став виступ гурту “Краянибend”. Завершилася посвята Генію української пісні виконанням легендарної “Червоної рути” та показом останнього прижиттєвого виступу Назарія Яремчука на вечорі Юрія Рибчинського у Києві (пісня пам’яті Володимира Івасюка, музика Геннадія Татарченка, вірші Юрія Рибчинського).

Режисерка заходу – Світлана Кравченко. У вечорі-посвяті “Голос епохи” взяли участь артисти Полтавської обласної філармонії, чимало з яких мали честь приятелювати й спілкуватись із Назарієм Яремчуком за життя.

Полтавський офіс Північно-східного відділу УІНП

*“Тобі, Вкраїно, довго ще тримати
Цей біль, це горе й кожного із нас!”*

Ірина ГОЛОВАЙ,
учителька української мови та літератури

Душа – Богу, тіло – землі, а доля моя – Україні...

Тема війни на Сході України у творчості Василя Піддубного

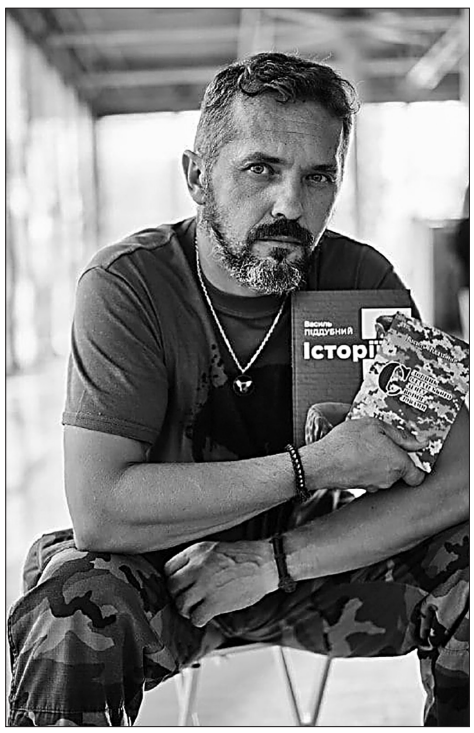

Війна... Восьмий рік війни на Сході України...

Як показує попередній історичний досвід, війна – це не лише бруд, втрати, біль, смерть, руйнація, а й потужний каталізатор розвитку літератури. Поруч із професійними письменниками (С. Жадан “Інтернат”, В. Шкляр “Чорне сонце”, Г. Шиян “За спиною” та багатьма іншими), журналістами (С. Лойко “Аеропорт”, Н. Нагорна “Повернулася з війни”), поетами, які були добровольцями на фронті (С. Пантюк, Р. Семисал, Я. Чорногуз та десятки інших поетів), про війну пишуть ті, хто до війни не мав відношення до літератури, а тепер, після повернення з фронту, не можуть мовчати, відчувають, що Слово – це важлива і страшна зброя у пробудженні свідомості нації, у боротьбі за мир і справжню Україну.

Серед письменників-атовців – багато цікавих постатей: В. Запека (автор антивоєнного роману “Цуцик”, воєнно-сатиричного роману “Герої, херої та не дуже...”), В. Піддубний (упорядник антології прози “Слово про війну” у трьох книгах, “Словника солдатського сленгу своїми словами”, автор повістей “Холодне серце”, “Піастри”), Б. Гуменюк (автор збірки новел про війну “Блокпост”), Н. Розлуцький (“Щоденник мобілізованого”) та інші.

Письменники-побратими Василь Піддубний (праворуч) і Віталій Запека

Мені як учительці української літератури прикро, що наші учні не читають і не аналізують сучасні твори про війну на Сході. А ще боляче усвідомлювати, що кожен захисник, який намагається сказати гірку правду про війну й розкрити очі сучасникам, залишається сам на сам із питаннями видання, поширення та реалізації власних книжок. Де ж державні інституції, міністерства, Інститут книги?.. Які ж ми невдячні громадяни... Болить...

Пропоную вам знайомство з творами письменників – воїнів АТО.

Зустріч перша. Василь Піддубний

Живе і працює на Житомирщині. У 2014–2015 роках – учасник АТО, стрілець-снайпер 10-го ОМПБ “Поліська Січ”. Брав участь у війні на Донбасі у складі 30-ї та 72-ї бригад. Нині – письменник, редактор, адміністратор спільноти “Козацькі байки та історії АТО”. Громадський діяч. Співорганізатор “Дому ветерана” в Житомирі. Автор книжок: “Піастри, піастри” (псевдонім Стівен Робертс, 2016), повісті-казки козацьких часів “Холодне серце” (2018), упорядник “Словника солдатського сленгу своїми словами” (2019), автор-редактор тритомної антології оповідань про події на Сході “Слово про війну” (2018, 2019). Пережите на війні не забувається, але й не може довго ховатися в глибині душі. У цьому свято переконаний воїн Василь Піддубний, який став письменником.

Якщо ви любите пригоди й романтику, містику й козацько-лицарську добу, тоді повість у двох книгах **“Холодне серце” Василя Піддубного** саме для вас! Що вирізняє цю повість з-поміж інших творів наших сучасних письменників?

1. Сам автор визначає жанр твору як ***повість-казку козацьких часів.*** Є у творі елементи містики, фантазії, але це казка не стільки історична, як філософська.

2. Головний герой – ***козак Радко*** (ім’я героя несе світло, радість, навіть мудрість – “радіти”, “радитися”, “Ра”) – не лише щиро закоханий, він у постійному пошуку сенсу життя і звитяги заради миру в рідній Україні.

3. У повісті простежується паралель між козацькою Україною і Україною сучасною, добою війни на Сході: *“Війна – це бруд, кров і очікування. Очікування ворога. Очікування сну чи обіду. Очікування завтрашнього дня, з повним розумінням того, що він може не прийти. Бо війна – це Смерть. Твоя, чи ворога, а чи нещасного поселянина, що втрапив у це горнило, в якому згорають душі та тіла, бо переможе на війні той, хто вб’є свого ворога. Мусить вбити, аби не бути вбитим...”*

Ця повість-казка – про добу Богдана Хмельницького, про національно-визвольну війну 1648–1657 рр. Згадуються в повісті вигадані герої, характери того часу й конкретні історичні постаті, зокрема Іван Богун: “*Богун любив цю землю, що називав Батьківщиною; понад усе любив Україну; за неї ладен був і життя віддати і саму волю свою. На те і слова в нього були: “Душа – Богу, тіло – землі, а доля моя – Україні...”*

4. Незважаючи на воєнне тло повісті, ***твір світлий***, і не лише тому, що має оптимістичний фінал, любовну лінію, а тому, що сам Василь Піддубний як автор є носієм цього світла, адже філософські ліричні відступи повісті ушляхетнюють і прикрашають трагічні сторінки історії України.

“Чи не для того ми народжуємося, аби продовжувати рід людський? Дарувати життя, не відбирати. Спостерігати, як росте дитина, як вона вчиться ходити, говорити, сміятися; радіти життю і радувати тим батьків своїх. Чи не в цьому справжнє щастя, дароване Богом? Маленький Едем, рай Любові, який дарує нам Бог і від котрого ми відмовляємося, шукаючи іншого. Багатства, влади, слави...”

“Радко любив ніч. Любив тишу, що вона дарувала. Ліниве плескотіння річки, тихий шелест вітру... Інколи він ловив себе на думці, що йому подобається світ без людей. Без їх постійної біготні, метушні, зайвих розмов. Без криків та брехливих слів, без заздрощів та обману. Величезний людський мурашник жив своїм життям, де кожен думав лиш за себе, тільки роблячи вигляд, що переймається негараздами інших. То був не той мурашник, що приносить користь...”

“Радко скористався нагодою помолитися, покаятися Всевишньому у своїх гріхах. Запалив свічки за упокой товаришів, що не повернуться додому, помолився. Й на душі зробилося спокійно-спокійно....”

5. Значною мірою це повість ***про любов і зраду***, честь і безчестя, моральність і аморальність – про всі болючі точки життя сучасного суспільства. Це гімн справжньому коханню.

Цікаво та реалістично виписано автором ***кохання Радка й Оксани.*** Закоханість, розлука, далі ж автор знайомить нас зі справжньою “подругою серця” Радка... Хто вона? Збережемо інтригу для читачів. Чому Радко не залишився з Оксаною? Що стало на шляху їхнього щастя?..

В. Піддубний як письменник зумів розкрити читачеві ***психологію закоханого чоловіка*** в образі Радка. Ми серцем і шкірою, читаючи, відчуваємо всі тонкощі унікального почуття кохання, яке зароджується і розквітає в серці головного героя.

“Так буває. Зустрічаєш людину, і вмить розумієш, що вона тобі рідна... Навіть імені її не знаєш, але вона тобі рідніша за всіх на світі... Що то? Знак з неба, чи просто якесь відчуття, що не має пояснення? Ти не розумієш. Просто знаєш, що хочеш бути поруч з цією людиною. Просто бачити її, знати, що в неї все добре. А якщо трапиться щось – забрати її біль, захистити, закрити собою від незгод та зла...”

“А ще постійно подумки розмовляв з нею. Відчував, що то схоже на божевілля – мов хто чари наслав. Запитував, відповідав собі так, як мала б відповісти вона. Розповідав про все, що траплялося, про що думає, що робить. Бачив її перед собою весь час...”

“Любов по бажанню не приходить, силоміць не дарується. Не замовиш її, не покличеш. Сама приходить, коли не чекаєш. Серце голочкою проштрикне – і ось вона. Єдина, рідна. Нехай для когось не красуня, мишеня сіре, а для тебе вона – все...”

6. Містична лінія в повісті пов’язана з образом ***Відьми***. Це своєрідна ***Жінка-Вамп,*** яка будь-якими способами (чистими й нечистими) намагається заволодіти серцем жаданого Чоловіка, перешкоджає пошукам Оксани. *“Відьма не просто знахарка чи відунка. Вона чаклунка, дитя Антихриста. Підкоряє своїй волі людей, змушуючи їх робити лихі справи... Одному Богу, а чи Дияволу, відомо, скількох невинних вона замордувала...”*

7. Казка-повість має вкраплення ***синкретичних жанрів*** – поезій (які слугують епіграфами, несуть певний настрій), а також новел, найглибиннішою з яких є новела про краплинку і промінчик. Мене як шанувальницю жанру малих прозаїчних форм (новели, образка, оповідання, нарису) глибоко вразив символізм і філософічність цієї замальовки. Дуже глибока філософія безкінечності людського життя закодована в ліричному відступі: *“Кажуть, що земне існування закінчується, коли ховають тіло. Не існує Початку і Кінця. Бо Кінець – це початок чогось нового. Прийняла земля краплинку, аби подарувати життя новому паростку конюшини, на якій колись знову народиться маленька, наївна краплинка роси...”*

Багато цікавих моментів має повість-казка В. Піддубного “Холодне серце”. Як філолог зазначу, що мова повісті така легка, природна, читаєш спокійно, насолоджуючись... А ще вас постійно інтригує питання: у кого ж те сумнозвісне “холодне серце”?

Я б радила читати цей твір старшокласникам і молоді. Думаю, кілька еротичних сцен зацікавлять і надихнуть...

Повість світла, героїчна, пригодницька. Це повість-казка про те, чого нема у москалів, – про кохання...

І якщо ви вірите в перемогу кохання над сірістю буднів, над “холодним серцем”, поламаною долею і темними силами – тоді ця повість для вас!

Зі збірки “Рядки з передової”

Антологія поетів, опалених війною. – В-во “Фенікс”, 2018. – 130 с.

Сергій Пантюк
****

Коли мовчать і музи, і гармати,
Холодна хмара обрій сонний мне.
Тобі, Атланте, велено тримати
Цей біль, це горе й трішечки мене.

До гуль на м’язах, хрускоту в суглобах,
Бо ще не час ні вгору, ані вниз.
Вже й зла нема, лише сама жалоба
Між пальцями стікає, ніби слиз.

І байдуже – у славі чи неславі,
Попри давно забуте “Ать-два-три!”
Світанки прокидаються криваві,
Вогнем і димом дихають вітри.

Відчищені чекають автомати:
Ще мить – і з тиші вибухне наказ...
Тобі, Вкраїно, довго ще тримати
Цей біль, це горе й кожного із нас!

Олена Задорожна
Дівчата

Дівчата зрізають коси,
Туго шнурують берці.
Їм щастя наснилось, здалося.
Кровить забинтоване серце
Дівчата пакують валізи,
Кладуть туди тугу і втому.
Молитва – надійна віза,
Щоб ви повертались додому.
Дівчата збирають сили
І вже не рахують зморшки.
Постійно, туди де “накрило”,
Шепочуть: “Терпи. Ще трошки...”
Дівчата стоять на чатах –
Безсонні, розбурхані очі.
Слабкість стискає в лещатах,
Печуть заплакані очі
Дівчата рівняють спину
З думками про тих, кому важко:
Ворог таких не спинить,
Кулею влучити тяжко.
Дівчата не хочуть втрачати.
Тому подають набої.
Тому одягають халати
І вчаться тримати зброю.

Час не минає для любові

Ілько КОЛОДІЙ,
м. Львів

До нової книжки львівської поетеси Оксани Лозової “Час не минає” (видавництва “Джезва”, “Апріорі”, 2021) увійшли твори різних років. За словами авторки, нові, недавно написані, займають лише третину збірника. Решта – вибране, тобто найкраще з написаного впродовж поетичного шляху. До речі, Музей Івана Франка у Львові визнав її першу книжку “Просто неба” найкращим дебютом року. Письменниця творить навдивовижу рівно, її душевна лірика не перескакує зі струни на струну в пошуках “своєї” мелодії. Оксана Лозова давно натрапила на неї, видобуваючи звуки не голосні, не крикливі, не металево-стальні, а ледь чутні, тихі, при яких тамуєш подих, завмираєш, тому надзвичайно проникливі.

Кожен вибрав, що вибрав,
Чи те, що дісталось?
Стерпний біль мені випав,
І це вже немало.

Для таких рядків не відкриєш душі на чверть, наполовину – прийняти їх здатна тільки та, що розкрита нарозтіж. І відчує ледь вловимі тони – чи то інтимні, чи з філософським осмисленням, чи видобуті з регістрів національного відродження, як, скажімо, у розділі “Соборне серце” вірш “Повернення”, присвячений пам’яті одного з фундаторів ОУН, теоретика українського націоналізму Миколи Сціборського.

Цей невеликий твір варто навести повністю, оскільки він вельми виразно характеризує один з найголовніших прийомів поетичної майстерності Оксани Лозової – показати сутність, філософський стержень конкретної людини-борця у вирі жорстокої епохи.

Рідна мила земля,
Пограбована, зранена, чорна...
А вона ж золота!
А вона так уміє цвісти...
Шлях з імли ув імлу.
На могилі зсутулений ворон.
І хрести, наче люди,
І люди, неначе хрести.
Непосильний тягар?
Але що нам було не під силу?
Від війни до війни,
Від руїн до ще більших руїн
Дивом дивним живем,
Онімілі розпростуєм крила
І коріння пускаємо
Серед руїн, поміж війн.

У тих асоціативних і водночас епічних рядках схоплений дух періоду національно-визвольних змагань у XX столітті, де вкраплено й біль за тернову долю рідної землі-Вітчизни, і контури молодецького максималізму в умовах “непосильного тягаря” – “А що нам було не під силу?”; і гідне подиву виживання в нестерпних умовах поневолення... Цей “зранений” ряд із зсутуленим вороном на могилі, цей шлях “з імли в імлу”, “від війни до війни”, “від руїн до руїн” можна продовжувати ще довго... Зрештою, він той, посередині якого якраз і стояв Микола Сціборський. Цей вірш – ніби глибокі й болісні розмисли самого головного героя, жодним формальним штрихом тут не означеного.

Згаданий перший розділ книжки “Соборне серце” – напрочуд символічний у назві. Очевидно, тут – твори про Україну! Про соборну! У нинішніх умовах війни на Донбасі, загострення відносин із Білоруссю, в умовах сепаратистських “вибриків” на західному прикордонні з угорським душком (та чи тільки?), пропаганди федералізму з боку проросійських сил в Україні тема Соборності неабияк турбує кожного свідомого українця, не те, що письменника, який тримає руку на пульсі суспільно-політичних процесів. Здавалося б, тут легко збитися на публіцистичну чи, ще гірше, плакатну риторику, так часто притаманну патріотичним творам, та авторка оминає її в даному випадку “десятою” дорогою і шукає свою “тиху”, не гучну стилістику, таку, як у вірші “Малому Нестору”. Уявивши онука літописцем, роздумує над тим, яку “повість минулих літ” він донесе майбутнім поколінням, що напише на своїх скрижалях... І переконана, що його, як і багатьох людей на цьому світі, цікавитимуть не так сухі факти історії, а:

Як же хочеться їм, – напишеш, –
Голос неба почути в тиші!
Пригорнути дитя до серця
І забути смертельні герці,
І засипати всі окопи,
І почати новий рукопис...

Таке ж зворушливе і тепле, без натяку на високий стиль, “послання” східнякам, в якому їхня печаль на чолі поетеси – “борзнянською борозенкою”. Тут маємо пояснити: Оксана Лозова – родом з Надбужжя, з Немирова, “з цього краю батька рід”, а ось мати – з Чернігівщини, і дорога до Борзни, маминої малої батьківщини, знайома авторці змалечку. З дитинства лишилися в пам’яті і в серці яскраві образи тамтешньої рідні, пейзажні колорити... З цього родинного східно-західного географічного багатства й народилося “соборне серце” Оксани Лозової, котрому, як зазначила у своєму відгуку на книжку Віра Олеш, “однаково рідна й галицька, й чернігівська земля, славний козацький край”.

Знаковим у цьому “соборному” розділі вважаю вірш, який також вартий того, аби його навести повністю:

Моє ім’я – від батька.
Я – Оксана.
Моє ім’я гірке мені самій,
Пропахле степовими полинами,
Калиною в далекій Колимі.
Воно летіло за Полярне коло,
Теплом топило вічну мерзлоту.
Мене ще не було, та був мій голос,
Комусь потрібен був.
Тому я тут.
Тому шукаю слову рідне слово
І не чекаю ласки від чужих.
Хіба не мій народ серед руйновищ
Зі слова вийшов
І у слові жив?

Без сумніву, головне місце в книжці Оксани Лозової займає інтимна лірика. У найрізноманітніших ракурсах вона пише про нерозділене почуття, нещасливе кохання, розлуку, зраду, самотність і жаль з приводу того, що все так сталося. Часом дивуєшся з того поетичного намиста, наділеного стількома тужливими відтінками...

Так безнадійно покохати,
Це як – потрапити в біду.
Свою подругу рятувати
Дівчата ввечері прийдуть.

І будуть довго говорити,
Що це так просто не мине,
Що це кохання треба вбити.
Тоді й мене, тоді й мене...

Пригадую, у відгуку на першу поетичну збірку Оксани Лозової “Просто неба” я, щиро захоплюючись витвореним романтичним світом, можливо, не завше правильним у його “дорослому” розумінні, але надзвичайно чистим, безпосереднім і відвертим, висловлював одночасно й побоювання: аби лірична героїня дебютантки з часом не взялася призвичаюватися до побутописання життя й не стала на стежку, яка, врешті-решт, приведе її від Мавки до Килини. Тоді й сама Оксана Лозова припускала, що “може, й справді усе це минеться із часом, із віком”.

На щастя, не минулося. І це підтвердили її наступні збірки, зокрема, й “Очі дерев”, і нинішній збірник з його найсвіжішими поетичними строфами, де “ще трохи гріють спогади про літо” і “гіршого нема за зраду рідних душ”.

У рецензії на “Очі дерев” я вже відзначав, а зараз можу лише підтвердити, що не розгубила Оксана Лозова з літами вміння чи й мистецтва дивуватися, споглядати світ добрими очима дерев, квітів, птахів – коли веселими, коли “вогкими”, але завше відвертими і навіть дещо наївними... Радів-тішився, що з часом-віком її лірика не втратила свіжості і первозданної цноти, безпосередності. Але й зараз повторююсь: вона подорослішала. Пейзажну, хай дуже милу, свіжу, дещо потіснили філософські роздуми. Образи стали глибшими, більш об’ємними, сконденсованими, в читача викликають більше асоціацій, краще спонукають до розгортання уяви... Поетеса вже знає з досвіду, мабуть таки, й власного, що “тривожно жити у раю”, бо “прийдуть, побачать, відберуть”. Вона вже добре орієнтується в глибинах радості і смутку. Та вкотре зазначу: поетична душа – “невиправна” у постійності власних почуттів.

Не вестиму окремої довгої розмови про уривок з поеми “Мотря” у книжці. Про цей твір уже сказано чимало, його оцінювали критики, письменники... “Мотря” – одне з найкращих поетичних полотен письменниці Оксани Лозової. Авторка зуміла тонко передати всі барви й відтінки людських почуттів на тлі складної історичної епохи, яка відвернулася від України, пощербивши наші шаблі, принісши чергову страшну руїну на наші зболені терени.

“Дуже вдало передані жіночі переживання, конфлікти батьків і дітей, “щирих” друзів і зрадників”, – свого часу відзначала письменниця Марія Гуменюк. Тут єдине зауваження: можливо, вона не точно висловилася, але якраз про конфлікт поколінь у поемі не йдеться, а скоріш про те, що “було в тій зраді зради забагато, Сама Вкраїна зраджена була”.

Стисло, але влучно оцінила “Мотрю” поетеса Любов Бенедишин: “Канва – страшна, кривава сторінка української історії... Візерунок – високе, світле, тяжке кохання української жінки... І чорно-червона нитка Слова у вмілих руках Майстрині”.

Віктор Палинський, відзначаючи ліричність душі Оксани Лозової, яка заливає слізьми й обнімає усміхом всю палітру її поетичних вібрацій, потвердив, що й у поемі “Мотря” вона горує над епічністю.

Як не погодитися з тим “горуванням”, яке підмічене ще у вірші “Малому Нестору”...

Йдеться про те, що так глибоко, головно в психологічному плані, відтворити образ Кочубеївни могла лише та, яка сама пережила подібну драму, яка відчула в ній отой “найтонший нерв”.

Отже, Оксана Лозова, як і в ліриці малої форми, в кілька строф, так і в панорамній поемі, залишається вірною собі й висвітлює найперше внутрішній світ своїх героїв. Тут письменниця, сказати б – “однотипна”, хоча сама поетична робітня її доволі розмаїта.

Вона – авторка текстів багатьох популярних пісень. Як справедливо зазначила Віра Олеш, вони свого часу складали основу репертуару Ольги Юнакової. Виконували пісні на тексти Оксани Лозової Таня Гурська, Богдан Лялька, Леонід Мазур. Нині поетеса активно співпрацює з композитором і виконавцем Олександром Світогоровим...

Оксана Лозова також перекладає поезії з білоруської, грузинської, російської. Перекладені і її твори – англійською, білоруською, грузинською, італійською, литовською, польською мовами. А ще вона – лавреатка премій імені Маркіяна Шашкевича та імені Леся Мартовича...

Побажаю поетесі, аби й надалі не втомлювалася ділитися з нами “небаченою веселкою”; тим, як “весняна ніжність розправляє крила”; нести до своїх читачів промінь світла і “пахощі конвалій разом з ним”... Так само тихо, неголосно, але щиро й непідкупно, душевно й проникливо... Хай для її творінь час не минає! Так, як не минає він для любові, для вічних почуттів та істин.

“Наука – це вона”

STEM is FEM представив у Нідерландах виставку, присвячену українським жінкам-вченим

Олександра ПАНЯК

Український благодійний освітній проєкт STEM is FEM презентував у Королівстві Нідерланди мистецько-просвітню виставку “Наука – це вона”. Експозиція, що розповідає про дванадцятьох видатних українських науковиць, була представлена за підтримки Посольства України в Нідерландах у The Hague Humanity Hub (Гаага), в рамках міжнародної конференції “ЄС та Східне партнерство”.

“Тема ґендерної рівності, зокрема в науці, однаково цікава як для України, так і для Нідерландів. Нам є ким пишатись у науці, і ми з гордістю презентуємо це світовій спільноті”, – наголосила тимчасова повірена у справах України в Королівстві Нідерланди Наталія Коломієць.

Виставка складається з двох компонентів. Відомі українські ілюстратори зобразили науковиць на стилізованих портретах. Підписами до них стали твори українських школярок та студенток, які перемогли на всеукраїнському конкурсі. В есе авторки не лише описували життя та науковий шлях героїнь, а й розмірковували щодо ґендерної рівності в науці.

“Я вірю, що героїні виставки стануть взірцем та рольовими моделями для юних дівчат, які планують пов’язати своє життя із наукою, а наш проєкт – прикладом для наслідування освітніми організаціями інших країн. Нідерланди теж мають багато видатних імен серед жінок-вчених, наприклад, Хендрика ван Леувен, дослідниця магнетизму, чи Евелін Кроне, визнана спеціалістка з розвитку мозку”, – зауважив ініціатор виставки “Наука – це вона”, засновник технологічної компанії Roosh Сергій Токарєв.

Проєкт “Наука – це вона” реалізується благодійною освітньою ініціативою STEM is FEM за підтримки Дитячого фонду ООН в Україні (ЮНІСЕФ) та ООН Жінки в Україні в рамках глобальної кампанії ООН “Покоління Рівності”.

“Книга має не лише літературне, наукове, а й культурне, ба навіть політичне значення”.

В епіцентрі – найголовніше: Україна та її мова

Ольга МЕЛЕНЧУК,
кандидатка філологічних наук, просвітянка

Днями в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича на філологічному факультеті відбулася презентація книжки “Я – українець! Я – українка! Ми – українці!”, яка побачила світ у листопаді 2021 року й вмістила поетичні, прозові, публіцистичні та епістолярні висловлювання українських письменників від давнини до початку XX століття про Україну, український народ та його рідну мову. Упорядкували антологію викладачі кафедри української літератури – професор, доктор філологічних наук Богдан Іванович Мельничук та кандидатка філологічних наук Ольга Василівна Меленчук.

Видання містить дві частини: наукову та художню. Відкривається книга ґрунтовною статтею історико-літературознавчого характеру “Без мови немає народу” авторства Ольги Меленчук та Богдана Мельничука. Автори-укладачі порушують проблему походження української мови, її формування й функціонування у творах давнього письменства та нової української літератури. У відстоюванні тези про значно давніше існування української мови на відміну від російської, чернівецькі науковці спираються на дослідження авторитетних учених, зокрема на наукову студію І. Ющука “Словник української мови VI століття”, в якій дослідник відповідає на питання початку існування української мови. “Вона виникала тисячоліття, – прочитуємо у праці І. Ющука. Її основні елементи були започатковані ще в часи, співвідносні з виникненням латинської мови. У VI–VII ст. вона вже мала окреслено сучасні обриси [...]. Ще до створення Київської держави українська мова опанувала великі простори центрально-східної Європи. Нею розмовляло населення Київської Русі. [...] Її елементи бачимо і в санскриті, і в спорідненій до нашої мови латині, що бере початок десь із VII ст. до н. е. Отже, елементи української мови формувалися тисячоліттями, як і все у світі”. Спираючись на працю І. Ющука, автори-укладачі підкреслюють надзвичайне лексичне багатство української мови, перед яким значно поступається мова російська. До прикладу, в українській мові слово “іти” має 500 (пів тисячі!) синонімів. Крім того, у передмові простежено перші згадки назви Україна та показано історичну тяглість розвитку української мови на прикладі Галицько-Волинського літопису, художніх творів Касіяна Саковича, Лазаря Барановича, Івана Мазепи, Антонія Радивиловського, Григорія Сковороди. Особливе місце відводять аналізу творів Тараса Шевченка, Юрія Федьковича, Сидора Воробкевича, Івана Франка, Лесі Українки, Олени Пчілки, Корнила Заклинського, котрі своїми переконаннями, активною життєвою позицією, глибокодумною художньою творчістю відстоювали право українців на свою мову та соборну українську державу.

Відповідні висловлювання згаданих українських письменників з дотриманням хронології запропоновано у другій частині книги “Я – українець! Я – українка! Ми – українці!”. Завершується видання поезією Бориса Грінченка “Землякам...” (1898) та “Молитвою за Україну” (1885) Олександра Кониського.

Під час презентації у вступному слові завідувач кафедри української літератури, кандидат філологічних наук **Валентин Мальцев** наголосив на беззаперечній актуальності презентованого видання, оскільки, на його думку, книга має не лише літературне, наукове, а й культурне, ба навіть політичне значення. Модератор літературного дійства звернув увагу на промовистий факт та зауважив, що “майже рівно триста років тому – 22 жовтня 1721 року цар Петро І видав указ, яким перейменував Московське царство на Росію, фактично вкравши нашу назву. Згодом Іван Драч напише, що “назва Русь вирвана із серця Києва залізною рукою Петра”. Михайло Грушевський через кількасот років доводив, що ми є народ, в якого вкрали назву. Я не побоюся додати до слів видатного історика, що украли, чи, принаймні, намагалися вкрасти історію та неодноразово упродовж кількох століть намагалися вкрасти і українську мову. Після Петра І у XIX столітті ще один “видатний” діяч сусідньої держави сказав, що України, української мови „не было, нет и быть не может?”. Та й нині, за словами В. Мальцева, ситуація далеко не краща, коли сучасні правителі сусідньої держави постійно транслюють думку, що України немає та просувають більш агресивну тезу про “адін народ”, мовляв, українців немає, є лише великороси, малороси і білороси. Підкреслюючи актуальність появи цього видання, В. Мальцев виснував, що автори-укладачі спростовують та заперечують усі ці міфологеми сусідньої держави й на прикладі художніх творів українських письменників доводять протилежне.

У своєму виступі професор філології **Богдан Мельничук** зізнався, що задум книги визрівав протягом останніх двох десятиліть, з часу започаткування видання творів Юрія Федьковича у 2004 році, а безпосереднім поштовхом до її створення стала XII Буковинська міжнародна історико-краєзнавча конференція, присвячена 185-й річниці з дня народження Юрія Федьковича та 160-й річниці з дня народження Степана Смаль-Стоцького (листопад 2019 року). Мовлячи про актуальність художньої й публіцистичної творчості патрона Чернівецького університету – Юрія Федьковича, його громадсько-культурної діяльності загалом, Б. Мельничук акцентував на недрукованих творах Буковинського Соловія у радянський час, спрямованих проти москвофільства, політики білої Росії з відповідними висловлюваннями, як наприклад, у вірші “Вже два[д]цять рік...”: “Москалисько, як вовчисько, / Лупає очима / І з кровавим своїм кнутом / Грозить за плечима”. Богдан Іванович зауважив, що у підсумку наукової конференції доцент кафедри історії України Світлана Герегова висловила ідею зібрання та обнародування глибоких за змістом думок про Україну та українську мову не лише в творах Ю. Федьковича, а й інших майстрів художнього пера. Ідея філологам заімпонувала й на пропозицію Б. Мельничука практично втілити її у життя позитивно зреагувала кандидатка філологічних наук **Ольга Меленчук**.

Укладачі книжки

Під час літературної імпрези співавторка-укладачка наголосила, що і в XXI ст. українцям як нації бракує єдності, подекуди розуміння власної ідентичності, відчуття своєї неповторності й унікальності в культурному розвитку. Проблеми, які існують у сучасному суспільно-політичному житті України, художньо осмислювалися ще нашими попередниками, геніальними майстрами художнього пера – Тарасом Шевченком, Іваном Франком, Лесею Українкою і багатьма іншими літераторами.

Укладачка навела промовистий приклад, запозичений із радіопередачі, гостем якої був державний, громадсько-політичний діяч, фізик-теоретик Ігор Юхновський, який все життя присвятив науці. На запитання журналістки, з якого часу прийшло усвідомлення того, що наука – це його покликання, Ігор Юхновський повернувся своїми спогадами у той період, коли навчався у Кременецькому ліцеї. Вчений зауважив, що викладання тоді, наприкінці 30-х років, відбувалося польською мовою, навіть попри те, що він цю мову добре знав (знав і російську, і українську), однак все для нього ніби залишалося до кінця незрозумілим. І коли у 1939 році в Галичині навчання почало провадитися українською мовою, відтоді у юнака відбулося своєрідне просвітлення. За словами Ігоря Юхновського, будучи посереднім учнем польської гімназії, став відтак найкращим математиком у класі вже з українською мовою навчання. Позаяк він усвідомив сутність рідної мови, оскільки, в його розумінні, найсокровенніші, найглибші думки людини приходять завдяки рідній мові. Наостанок академік підсумував: “Якщо ми хочемо, щоб Україна розвивалася, ми маємо розмовляти українською мовою. Люди мають зрозуміти, що українська мова для нації – джерело її розвитку”.

Згадала дослідниця і про роки свого учнівства, коли періодично слухала авторську радіопередачу професора Київського університету, літературознавця, критика, громадсько-культурного діяча Анатолія Погрібного “Якби ми вчились так, як треба...”, яка з 1997 року протягом 10 років звучала на Першому національному каналі. Про наболілі проблеми в суспільно-політичному та культурно-освітньому просторі України, особливо щодо питання мовної політики йдеться у публіцистично-науковій книзі А. Погрібного “Розмови про наболіле, або якби ми вчились так, як треба...”, яка вийшла друком 1999 року у видавничому центрі “Просвіта”.

Оцінюючи вартісне значення презентованої книги, професор кафедри української літератури, доктор філології, заступник голови правління Чернівецького обласного об’єднання Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Т. Шевченка **Володимир Антофійчук** наголосив на унікальності видання за задумом, мовляв, книга стане в нагоді не лише літераторам, філологам, а й історикам, політологам, культурологам, ба навіть психологам. “Мене особливо вразила ґрунтовна передмова до цього видання, – зізнався Володимир Іванович. 62 сторінки наукової праці – це по суті книга в книзі. Акцент зроблено на значенні мови, бо вона й визначає державу та її самобутність, характеризує народ в цілому. Не менш важливо, що наші автори звертаються до глибин, до витоків розвитку мови. Загалом передмова дає науковий напрям для розуміння змісту всієї книги”. На думку промовця, слід очікувати й на продовження антології, оскільки на титульній сторінці зазначено, що це лише перший випуск задуманого проєкту видання, тому в недалекому майбутньому можлива поява солідної книги, яка об’єднуватиме літературний матеріал кількох випусків. Цю ж думку висловив декан філологічного факультету, професор, член Національної спілки письменників України **Борис Бунчук**, виступивши з подячним словом та побажавши плідної праці над наступними випусками книги.

“Книга-аргумент” – таке означення антології запропонувала випускниця філологічного факультету ЧНУ, нині кандидатка філологічних наук, письменниця, культурологиня, кураторка етнографічного проекту “Спадщина” Буковинського центру культури і мистецтва, старша наукова співробітниця Снятинського літературно-меморіального музею Марка Черемшини **Іванна Стеф’юк**, яка свого часу формувалася і зростала як науковиця під мудрим наставництвом професора Богдана Мельничука. Аналізуючи книгу, Іванна Стеф’юк виокремила її пізнавально-світоглядне значення: “Проте аби дізнатися про витоки української ідентичності повноцінно – звісно, потрібен комплексний підхід, бажано за хронологічним принципом. І ось книга “Я – українець! Я – українка! Ми – українці!”, укладачами якої є Ольга Меленчук та Богдан Мельничук, пропонує саме такий “читацький інтенсив” на шляху до світоглядних відповідей та і, зрештою, істини. Якщо шукати відповідь на світоглядне питання: “Хто я?” – потрібно пройти довгий шлях пізнання. Пізнання власної мови та історії, і не тільки для того, аби протистояти чужоземній пропаганді. Ці відповіді потрібні передусім для того, аби “Я-особисте” жило в гармонії з “Я-національним” та “Я-суспільним”. А це – визначально важливо”, – підсумувала Іванна Стеф’юк.

На художнє оформлення книги звернула увагу доцент кафедри української літератури, кандидатка філологічних наук **Ярослава Мельничук**, акцентувавши, що на обкладинці книги використано картину відомого буковинського художника-графіка Івана Балана “Буковинське віче” (2014). У центрі картини зображено скульптурний образ Т. Шевченка в майорінні жовтоблакитних стягів, що уособлює пам’ятник Кобзарю на Центральній площі у Чернівцях та зміст художнього полотна, подумки відсилає до листопадових подій 1918 року, коли буковинці ухвалили рішення про возз’єднання Північної Буковини з Українською державою зі словами: “Хочемо до України!”.

Зміст книги “Я – українець! Я – українка! Ми – українці!” – своєрідне нагадування кожному українцеві про драматичні сторінки минулого, про те, якою ціною виборювалася нашими предками свобода і незалежність української держави, і водночас застереження – не допускати колишніх помилок і впевнено, з відкритим серцем і чистими помислами продовжувати будувати майбутнє України.

З презентації книжки “Я – українець! Я – українка! Ми – українці!”

Яготинська бібліотека князів Рєпніних-Волконських

Валентина СТРІЛЬКО-ТЮТЮН,
краєзнавиця, кандидатка педагогічних наук

Щоб зрозуміти історію створення величезної та неймовірно багатої на рідкісні видання бібліотеки князів Рєпніних-Волконських, варто зробити екскурс в історію міста Яготина, що на Київщині, та вивчити бодай поверхово козацький родовід князів Рєпніних-Волконських. Також важливо ознайомитися з їхньою резиденцією в Яготині – давньому сотенному містечку Переяславського полку.

Наприкінці XVIII – на початку XIX століть цей архітектурний комплекс належав князю Олексію Кириловичу Розумовському. Згодом під час поділу спадщини він дістався Андрію Кириловичу Розумовському. Молодий господар активно почав створювати розкішний парк, будувати палац, літні флігелі та господарчі будівлі.

У 1820 році Яготин був подарований Варварі Андріївні Розумовській, в одруженні – Рєпніній.

У 1830–1840 роках містечко стає своєрідним центром прогресивної думки в Україні.

Серед видатних гостей Яготинського палацу – учасники таємного Південного товариства декабристів А. В. Капустін і М. Л. Лукашевич. Активну участь у цьому русі брав володар Яготина Г. Г. Рєпнін-Волконський, рідний брат декабриста С. Г. Волконського.

Яготин відвідувала і дружина декабриста Марія Волконська (приїздила сюди перед від’їздом до сибірського заслання чоловіка). Тут, у родині Рєпніних, вона залишила свого малолітнього сина Миколу Волконського.

Одним із видатних гостей Яготина був Тарас Шевченко (1843, 1845, 1859 роки). Відомо, що сім’я Рєпніних-Волконських брала активну участь у долі поета в найскладніші для нього часи.

Найбільшу кількість книжок у Яготині було зібрано за життя Миколи Григоровича Рєпніна-Волконського, який замолоду присвятив себе військовій кар’єрі і служив у війську з самого початку походів проти Наполеона. Лев Толстой використав у романі “Война и Мир” кілька епізодів з його блискучої військової кар’єри для свого героя Андрія Болконського: героїзм під Аустерліцом, а також зустріч з Наполеоном. Ці епізоди Лев Толстой узяв із рукописної замітки князя Миколи Григоровича Рєпніна, яка зберігалась в Яготинському архіві. Зі слів свого діда Н. В. Рєпніна князь Дмитро пригадує, що поранений під Аустерліцом і взятий у полон князь Микола Григорович був потім виміняний на французького генерала Раппа.

Призначений російським царем українським генерал-губернатором (1816–1834), Микола Григорович Рєпнін був одним із найкращих адміністраторів України під московським пануванням. Беручи до серця інтереси рідного краю і добробут його населення, він мав від українців велику любов і довіру. За обстоювання прав козаків і старих традицій проти Григорія Рєпніна сфальшували звинувачення в сепаратизмі. Це змусило його залишити посаду. Князь із родиною виїхав за кордон і проживав у різних містах Європи, зокрема в Женеві.

Під час свого перебування в Женеві князь Микола Григорович Рєпнін замовив свій портрет відомому женевському малярові Горнунґові. З цього портрета Шевченко робив копію під час свого перебування в Яготині. У колекції гравюр Женевської Публічної та Університетської бібліотек зберігається гравюра цього портрета, зроблена в Женеві, а також гравюра з портрета його дружини княгині Варвари Олексіївни, зроблена женевським гравером Шмідтом.

Наступним власником Яготинської бібліотеки був Василь Миколайович Рєпнін, відомостей про якого небагато: здобув військову освіту, але змушений був звільнитися з військової служби через переслідування царем його батька Миколи Григоровича Рєпніна. Разом зі своєю сестрою приятелював із Миколою Гоголем, який тривалий час проживав у маєтку Рєпніних в Одесі й написав там частину своїх “Мертвих душ”.

Яготинська бібліотека продовжувала поповнюватися цінними примірниками, в тому числі, можливо, з дарчими написами М. Гоголя.

Одним із останніх власників унікальної бібліотеки України з 1875 по 1914 роки була родина Миколи Васильовича Рєпніна-Волконського – київського губернського голови дворянства, гофмейстера імператорського двору, члена Державної Думи Російської імперії.

Про рідкісну Яготинську книгозбірню князів Рєпніних-Волконських в Україні, мабуть, ніхто б і не знав, якби Ганна Євгенівна Чикаленко (1884–1964), донька відомого українського мецената і громадського діяча Євгена Чикаленка, випадково у відділі рукописів Публічної Університетської бібліотеки в Женеві не знайшла цікавий каталог французького історика А. Ерменжара 1846–1847 років під назвою “Витяги з каталогу бібліотеки князя Василя Рєпніна”. Сам дослідник довгий час проживав в Україні, зокрема в Яготині, саме в родині князя В. Рєпніна. Його дуже вразила велика бібліотека родини гостинного господаря, яка на той час складалася із 36000 унікальних книжок, і А. Ерменжар вирішив скласти її каталог. В цей документ ввійшли не всі видання, але те, що залишив для історії французький дослідник, вражає.

У паперах Ерменжара є тільки витяги з каталогу, що їх він зробив, мабуть, для власного вжитку. Вони написані рукою Ерменжара в трьох зошитах 27 см завдовжки і 21 см завширшки кожен, списані по дві шпальти на сторінці, разом 92 сторінки тексту і кілька сторінок чистих.

Бібліотека була впорядкована більш, ніж досконало, за планом бібліографії Де Бюра, одної з найвідоміших тоді, яка, як видно з витягів каталогу Ерменжара, знаходилася в Яготинській бібліотеці. Головні відділи й підвідділи і навіть секції носять ті самі заголовки, та й порядок їх такий самий, що й у Де Бюра.

У витягах Ерменжара стоїть 1090 заголовків. За винятком латинських і грецьких авторів та якогось десятка книжок іншими мовами, переважна більшість заголовків у Витягах Ерменжара французькою мовою. Числа ідуть від 1 до 28807.

До Яготинської бібліотеки входили книжки різних родин, які в силу історичних обставин передавались саме до маєтку Яготина, що на Київщині.

Томи бібліотеки походили з таких джерел: книжки першої половини XIX століття – особисті книжки прадіда князя Дмитра й князя Миколи Григоровича Рєпніна та членів його родини; численні книжки із гербом та ініціалами князів Розумовських, гетьмана Кирила та його сина Олексія Розумовського, батька княжни Варвари; книжки, переважно французьких авторів, куплені, очевидно, у Франції після французької революції, адже на них стояли герби французьких родів; численні книжки бібліотеки фельдмаршала князя Миколи Васильовича Рєпніна; книжки бібліотеки князів Куракіних, родини дружини князя Миколи Васильовича Рєпніна.

Зберігалися книжки цієї чудової бібліотеки в одному із родинних будинків князя Василя Рєпніна в Яготині і були дбайливо складені в прегарних дерев’яних шафах, куплених у царського міністра Д. Трощинського. тут же знаходився і цінний архів: багата збірка історичних документів з української історії, якою користувались відомі українські історики: Олександр Лазаревський, Микола Стороженко, Василь Горленко та інші, а також цінна колекція старовинних гравюр.

Досить плідно й ефективно в Яготинській бібліотеці в 1887–1889 роках працював український історик Микола Стороженко. Ось що він згадує у своїх спогадах “З мого життя” (Київ, 2005 рік, стор. 171–172) про князя Миколу Григоровича Рєпніна-Волконського та його книгозбірню.

“Як довідався я до Яготина під час, коли працював у Центральному Архіві, то князь і запрохав мене подивитися на його архів, що був складений по великих скринях у тому флігелі, де була книгозбірня.

Мене найбільш зацікавлювало усе те, що торкалося діяльності князя Миколи Григоровича за час його генерал-губернаторства на Україні та керівничого його канцелярією Адріана Івановича Чепи, та ще Катерининського міністра Дмитра Прокоповича Трощинського та інших. То й склав я на підставі матеріалу з того архіву деякі розвідки, як-то: “Реформы в Малороссии при графе П. Румянцеве”; “Афанасий Филимонович Шафонский и его “Топографическое описание Черниговского наместничества”; “К истории малороссийских Козаков в конце XVIII века и начала XIX века”; “Малороссийское ополчение 1812 г.”, – та чимало малих заміток у “Київській Старині”, що найбільші з них: “Полуботок или Свечка?”, “Полтавский губернский маршал Семен Михайлович Кочубей”. В “Киевских Университетских Известиях” надруковано було мною відчит про мою працю в Центральному Архіві та у Яготинському”.

Бібліотека В. Рєпніна включала в себе велику кількість книжок з історії, географії, подорожей, генеології, геральдики, життєписів, мемуарів, художньої літератури. Найповніше було представлене французьке письменство. Латинські автори: поети, драматурги, оратори були також досить широко представлені в оригіналах і французьких перекладах. Грецькі автори були найбільш представлені у латинських, менше у французьких і ще менше в оригіналі. Інші національні літератури представлені дуже мало, принаймні у Витягах Ерменжара. Адже для італійської літератури були тільки “Божественна Комедія” Данте італійською мовою та Манцоні у французькому перекладі. З німецької: Кльопшток по-німецьки, новели Геснера у французькому перекладі й Гете теж по-французьки. Кілька російських авторів стоїть у Витягах Ерменжара теж у французькому перекладі: Сумароков, Крилов. Розуміється, витяги, що їх Ерменжар робив для свого власного вжитку, не можуть свідчити про відсутність у бібліотеці інших авторів, ніж самі французькі.

Французькі книжки в Яготинській бібліотеці походили частково з бібліотеки гетьмана Кирила Розумовського, у якого був навіть француз-бібліотекар у його резиденції в Батурині, частково з бібліотеки фельдмаршала князя М. В. Рєпніна, листування якого з Вольтером та Дідро відомі в історії. Чимало французьких книжок міг купити також князь М. Г. Рєпнін-Волконський під час перебування в Парижі за часів Російської імперії в 1810 році. Це й були, без сумніву, книжки “з гербами відомих французьких родів на оправах”. Ще заслуговує на увагу те, що була у Яготинській бібліотеці значна кількість протестантських богословських книжок французькою мовою, а також багато женевських і швейцарських видань французьких авторів: з десяток різних видань французької протестантської Біблії, коментарів до Святого Письма, проповідей і різних богословських творів кальвіністів та інших французьких протестантів: самого Кальвіна, Теодора Беза, Фареля, Агріпи д’Обіньс (Agrippa D’Aubignd), Бріделя, Дреленкура і багатьох інших, придбаних у Швейцарії або за посередництвом швейцарців, таких, як Ейнар чи Ерменжар.

Де поділась Яготинська бібліотека – невідомо, але, мабуть, їй судилася трагічна доля інших приватних, зібраних протягом поколінь, колекцій, які загинули під час московської окупації України. Зі слів князя Дмитра Рєпніна довідуємося, що бібліотека була цілісінька восени 1918 року. “Я гірко докоряв собі, – пише він Ганні Чикаленко, – що не подбав тоді про те, щоб зберегти бібліотеку за допомогою П. Я. Дорошенка, перевізши її до Києва, хоч увесь час мав такий намір. Восени 1918 р., коли вже почалися розрухи, до Яготина прибула делегація з Полтави, яка складалась з молодих людей, очевидно, без належної освіти, бо, не звернувши уваги на історичні цінності й архів, вони вивезли з Яготина тільки деякі книжки з природознавства, які їм здалися цікавими, і ці книжки були цілі в Полтаві 1919 року Зимою 1919 року наш маєток був розграбований перехожою більшовицькою бандою. До мене дійшли невиразні чутки, що частина книжок була врятована учителями яготинських шкіл, але я ніколи не міг довідатися нічого докладного. Більшість наших картин і родинних портретів була завчасу перевезена до Києва в музей Ханенка” [З архіву М. С. Кошіля].

Отже, нічого певного невідомо про долю цінного історичного архіву й самої бібліотеки, і, може, “Витяги з каталогу”, що їх зробив Ерменжар, зостануться єдиною, більш-менш докладною пам’яткою про одну з найбільших приватних бібліотек в Україні, основну частину якої заклав ще гетьман Кирило Розумовський. Але, на жаль, цей рідкісний каталог у Швейцарії.

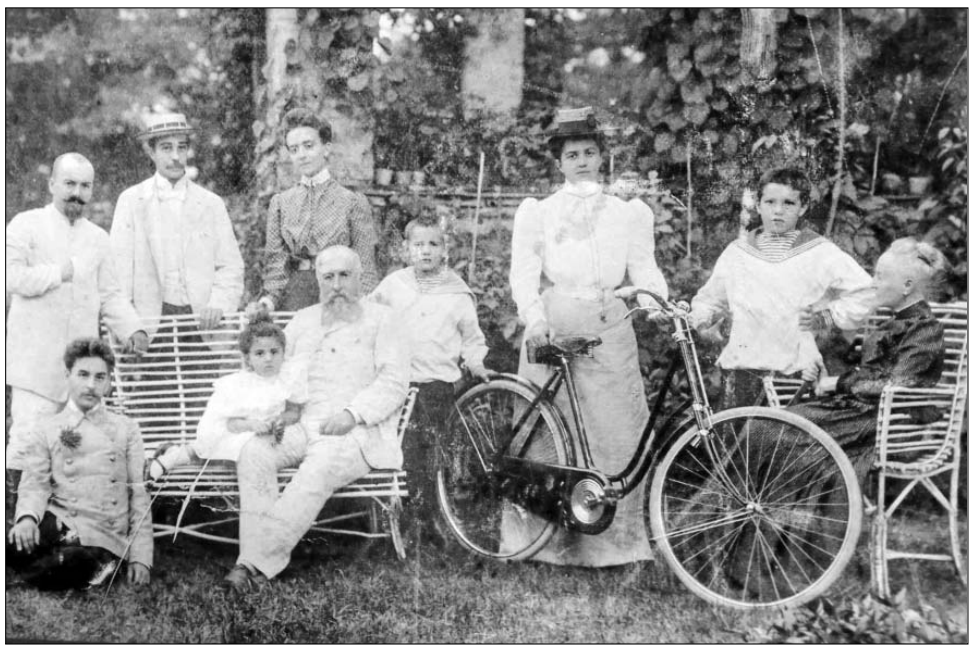

Остання світлина родини М. В. Рєпніна – сидить у центрі з онукою, 1900 рік, Яготин (з архіву Миколи Кошіля)

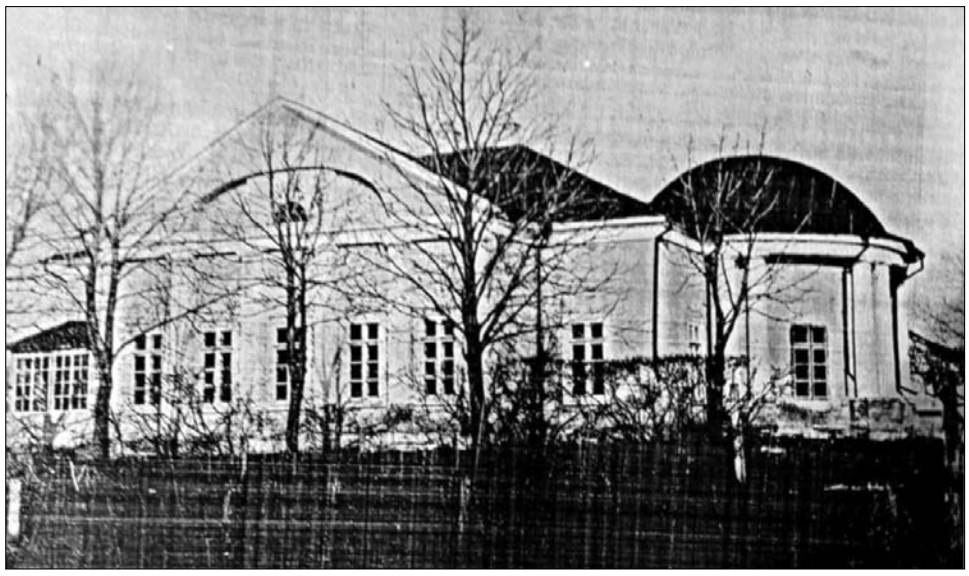

Приміщення бібліотеки князя Василя Рєпніна в Яготині, XIX ст. (з архіву Миколи Кошіля)

“Софія Ольшанська є фундаторкою широкої просвітницької діяльності”.

Юрій РУДЕНКО,
доктор педагогічних наук, професор
Василь РУДЕНКО, завідувач сектору культурно-просвітницької роботи бібліотеки Університету “Україна”

Королева Софія Ольшанська

Сучасні дослідники явно недооцінюють такий історичний факт: у період після Київської Руси українське державотворення реалізовувалося в незвичайних умовах, специфічних національних формах. Здійснюючи кровопролитними шляхами свої маніакальні плани завоювання європейських земель і країн, татаро-монгольські орди зустріли запеклий збройний спротив русів-українців. Одна частина наших “славних прадідів великих” (Т. Шевченко), лицарів шаблі й честі під орудою своїх королів, князів-патріотів, зокрема Галичини і Волині, героїчно боролася з окупантами. Інша ж частина нашої еліти емігрувала до сусіднього Великого князівства Литовського, вступала там у династичні шлюбні відносини з місцевою аристократією, брала участь у політичному житті й готувалася спільно з Литвою далі боротись із татаро-монгольськими поневолювачами.

Перед загрозою азійських завойовників процеси взаєморозуміння, об’єднання литовців, білорусів, українців та поляків перемагали – і вони спільними консолідованими силами почали здобувати відомі великі перемоги над татаро-монгольськими загарбниками, руйнуючи їхні далекосяжні плани завоювання земель і народів Центральної та Західної Європи.

У процесі визволення українських земель від татаро-монголів наша еліта економічно й політично посилювалася і прагнула обрати королями Польщі, згодом фактично федеративної держави Речи Посполитої своїх представників – українців. Наші державотворчі сили мужніли, їхня політика та ідеологія спрямовувалися як на підготовку відновлення власної національної держави Київської Руси чи Руського королівства, так і на зміцнення загальноєвропейської єдности, насамперед із сусідніми народами – литовцями, поляками та білорусами.

Доленосним феноменом поєднання обстоювання як національних інтересів українського народу, наростання його державотворчого потенціалу, так і всеєвропейських демократичних, гуманістичних цінностей, зміцнення єдности народів у боротьбі з ворогами європейської цивілізації була діяльність українки, королеви Софії Ольшанської (Гольшанської) (1405–1461) – засновниці королівської династії Ягеллонів у Польщі, Литві, Угорщині та Чехії (1422–1572). Ця королівська династія захищала свободу своїх народів, усієї Європи від завойовницьких посягань татаро-монгольських орд, полчищ Османської імперії та Московського царства.

Знаменно й символічно, що саме період правління королеви Софії Ольшанської і заснованої нею української королівської династії Ягеллонів 1422–1572 рр. історики назвали “Золотий вік” Польщі та переважної частини належних до неї наших етнічних земель. У цей вирішальний період королева Софія та її сини, внуки і навіть правнуки-королі створювали сприятливі умови для активної участи українців, і не тільки їх, у започаткуванні й розвитку найважливіших високодуховних процесів, явищ європейської цивілізації – Ренесансу, Реформації та Просвітництва. Саме в цей час наростають ідеї Гуманізму, утвердження любови й пошани до людини. За заслуги перед рідним народом (і не лише перед ним, а й перед іншими) історики називають Софію Ольшанську найвизначнішим політичним діячем України XV ст., Великою Софією.

Як же відбувалися такі історичні події? Завдяки яким умовам, обставинам життя, практично реалізованим ідеям Софія Ольшанська досягла вершин слави?

Усе почалося з того, що в 1422 р. польський король Ягайло, мати якого була українка, у віці 72 р., згідно з тогочасними звичаями, одружився з донькою воєводи м. Києва 17-річною Софією Ольшанською. Король не мав синів – спадкоємців трону, хоч до шлюбу із Софією був тричі одружений. Поляки з німцями, що проживали у Польщі, прагнули за будь-що одружити його із німкенею. Юна Софія мала сильний характер, виховувалася в патріотичному середовищі, вчилася у школі Києво-Печерської лаври, де була велика бібліотека. Вона змушена була піти на деякі компроміси, прийняла католицьку віру, але на її прохання віленський єпископ Микола Литвин залишив їй українське ім’я Софія (польською мовою мало бути Зося).

Важливо знати, що національний чинник у Польщі та Україні починав відігравати у житті й політиці дедалі більшу роль. Відомий дослідник етнічної історії України, Польщі та Литви Святослав Семенюк у ґрунтовній книжці “Історія українського народу” (Львів, 2010) пише: “В кінцевому результаті шлюб Софії і Ягайла став перемогою руської (тобто української. – ***Ю. Р.***) партії при дворі, і саме так це сприйняли не тільки в Польщі, а й у цілій Європі. Тому на її коронацію до Кракова (1424 р.) з’їхалися не тільки руські князі, а мало не всі королі, князі і княгині Європи, в жилах яких текла бодай частка української крови (король Данії Єрік, далекий родич великого Київського князя Мстислава, Федір Острозький, король Чехії, його сестра Олена Острозька, княгиня Ратиборзька, численні Мазовецькі та інші княгині руського походження)” (с. 274). Знаний історик-хроніст Длугош (одна частина дослідників за традицією називає його польським, друга – польсько-українським, третя ж – вважає його українським) писав, що коронація Софії була “славною на весь світ” і що “королева любила тільки русинів і сприяла лише їм”.

Дослідники відзначають, що королева Софія мала гострий розум, глибоко проникала в проблеми, таємниці управління державою. Софія дуже турбувалася про своїх дітей, створювала найкращі умови для їхнього виховання, зокрема патріотичного й управлінсько-державницького, вкрай необхідного, щоб у майбутньому бути добрими, справедливими королями, мудрими володарями народів і країн, що входили до складу Польського королівства.

Ми висловлюємо сміливу гіпотезу, що королева Софія Ольшанська є фундаторкою широкої просвітницької діяльності, спрямованої, передовсім, на розвиток національних інтересів, створення соціальних, економічних і політичних умов для розвою української мови, освіти й виховання, культури та мистецтва. Адже вона виділяла великі власні кошти на відкриття шкіл, шпиталів, побудову міст, науково-мистецьких центрів підготовки переписувачів, перекладачів рукописних книжок тощо.

Софія була великою меценаткою свого часу, дбала про розвиток початкової і вищої освіти. Краківський університет спеціальною постановою відзначав заслуги королеви, її піклування про розвиток освіти. Вона підтримувала талановитих учених, передусім українських. Софія першою помітила незвичайний та всебічний талант вченого-енциклопедиста, українського патріота Григорія із Сянока (Стременчука) і запросила його вчителем до своїх дітей Владислава й Казимира, які стануть у майбутньому правителями Польщі, Литви, Угорщини та Чехії.

Королева Софія допомогла талановитому вченому Мартину Русину (Королю) в 1451 р. заснувати у Краківському університеті, відкритому папою Римським “для Польщі та Руси”, кафедру астрономії. Ця кафедра перетворила згаданий виш на один із провідних центрів європейської освіти. Саме тут була створена науково-астрономічна школа, де працювали видатні українські вчені-астрономи М. Русин, Ю. Дрогобич (Котермак) та ін., навчався М. Коперник (частина дослідників доводить його українське походження), що створив концепцію геліоцентричної системи, яка стала найвищим досягненням епохи Середньовіччя.

У Сяноці Софія Ольшанська відкрила школу іконопису, художнього оформлення рукописних книжок. Підготовлені цією школою народні майстри згодом створили раніше “небачене диво” – Пересопницьке Євангеліє, написане давньоукраїнською літературною мовою, на якому нині присягають президенти України під час інавгурації. Завдяки таким історичним фактам, як пише С. Семенюк, королева Софія “незримо присутня з нами і з мороку століть освячує українську незалежність, для якої вже тоді зробила чимало”.

Завдяки любови й вірности королеви Софії своєму народові, в її родині, а також у родинах її синів та онуків-королів основною мовою спілкування була українська. Софія створила такі міцні родинні традиції, що в королів династії Ягеллонів при їхніх дворах, резиденціях, маєтках, при дворах вельмож, магнатів і шляхти українські артисти й митці (кобзарі, співаки, музики, художники, поети та ін.) розвивали різні мистецтва.

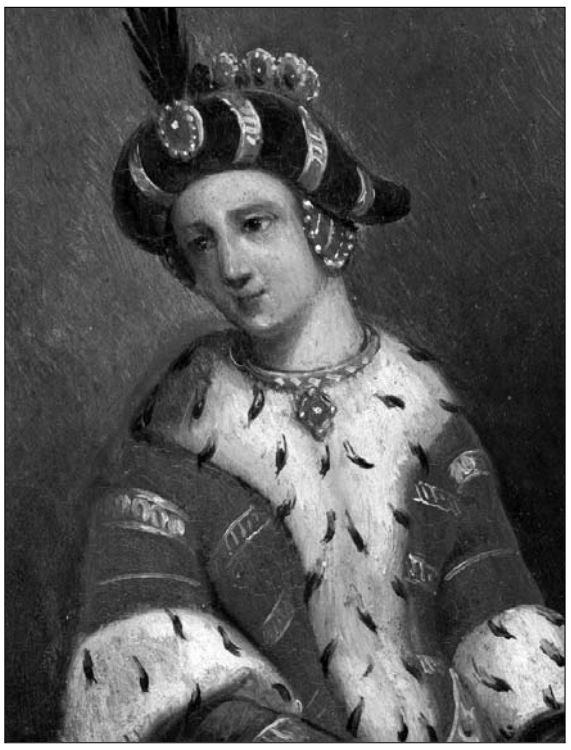

Тепер ми глибше розуміємо історичний факт, що на землях Польщі та Литви за тих часів українська мова виконувала функції державної.

Найбільшу свою увагу королева Софія Ольшанська приділяла реалізації своєї “політичної доктрини” (С. Семенюк). Вона створювала такі соціальні й політичні умови, щоб знову постало сильне і могутнє князівство чи королівство з центром у її рідному Києві. Королева усвідомлювала, що має бути ціла верства українців, яка матиме багатство, гроші та визначатиме стратегію створення політичних, правових умов для практичної реалізації її доктрини. Тому вона, її сини й онуки – королі Польщі, Литви, Угорщини та Чехії щедро наділяли ініціативних, енергійних і працьовитих представників української магнатерії, шляхти землями, маєтками, правами на видобуток корисних копалин тощо.

Наука твердить, що політика містить у собі надзвичайно важливу складову – педагогіку, а це явище повністю нехтується в наш час. Політична діяльність справляє великий, часто величезний і навіть визначальний вплив на народ, його окремі верстви, зокрема молодь. Політична діяльність королеви Софії, як і пізніших “некоронованих королів України” Костянтина і Василя (батька й сина) Острозьких, відігравали доленосну роль у піднесенні на вищий рівень просвітництва, освітньо-виховної справи, формування в українців історичної пам’яти, національної свідомости, українського патріотизму, участи їх у збереженні та розвитку рідної мови, віри, культури, інших царин суспільного життя.

Софія Ольшанська цілеспрямовано плекала українську політичну аристократію, економічну еліту, до яких належали відомі роди магнатів, промисловців, підприємців Боратинських, Любомирських, Глинських, Даниловичів, Кірдеїв, Кам’янецьких, Кмітів, Одровазів, Острозьких, Радивилів, Сангушок, Тарновських, Турзів, Фірлеїв, Фредрів, Чорторийських та інших. Переважна частина їхніх представників і в майбутні століття часто була найпотужнішою політичною силою, з якою поляки мусили рахуватись.

Королева надала право місту Ярославу на проведення постійно діючого міжнародного ярмарку, який став головним українським центром, що за економічними показниками своєї діяльности прирівнювався до відомих у Європі Франкфуртського та Амстердамського ярмарків.

Велика заслуга королеви Софії Ольшанської полягає у тому, що вона разом із видатним гуманістом-земляком Григорієм Сяноцьким сприяла розвиткові польської писемности, літературної мови, розробленню фундаментального і доленосного для поляків як самобутнього етносу поняття “польськість”. Вони обоє надали дієву практичну допомогу в перекладі Біблії польською мовою (русько-українське Святе Письмо було перекладене раніше). Ця Біблія є тепер польською національною реліквією. Поляки шанобливо називають її Біблією королеви Софії.

Проте, серед польської та німецької аристократії королева Софія Ольшанська мала занадто багато заздрісників, наклепників, недругів, які недоброзичливо, а то й із ненавистю ставилися до її великих успіхів у правлінні країною, до її проукраїнської орієнтації. Майже ніколи не хворіючи, “вона померла раптово, “на ґвалтовну гарячку” 21 вересня 1461 р. після того, як з’їла грушку (усі знали про те, що вона найбільше любила грушки...), є вельми підозріло”. Нещодавно виповнилося рівно 560 років від дня її можливого отруєння, як вважає частина дослідників.

І королева Софія Ольшанська, і її королівська династія Польщі, Литви, Угорщини та Чехії багато зробили для урівняння у правах українців з поляками з метою міжнаціональної рівноправності й мирного співжиття.

Велика українка – королева Польщі Софія Ольшанська – заслуговує на глибоку шану й любов зростаючих поколінь не лише українців та поляків, а й інших народів.

Етноляльки Тетяни Федорової

Анатолій ЗБОРОВСЬКИЙ,
директор Ірпінського історико-краєзнавчого музею
Фото автора

Ляльки Тетяни Федорової завжди захоплюють шанувальників українського мистецтва. Лялькарка народилася в Умані, в сім’ї залізничника. У 1952 році родина перебралася в Ірпінь.

Тетянка змалку захоплювалася ляльками. Спочатку майструвала паперові ляльки і дарувала їх подружкам. А в шостому класі виготовила собі костюм принца

Наречена. За картиною Ф. Кричевського

для шкільного карнавалу. Шила карнавальні костюми і в старших класах. Якось на Новий рік перше місце отримав костюм “Шахова королева”, а друге – костюм “Турок”, обидва – роботи Тетяни. Здавалось, дівчина мала б стати художником-дизайнером і конструювати одяг. Але після школи вона здобула вищу філологічну освіту (українська мова та література) в Київському університеті ім. Т. Шевченка. Реалізувала себе як журналістка: її публікації про митців завжди знаходили свого читача.

У 1992 році Тетяна Федорова працювала референтом Української всесвітньої координаційної ради, де опікувалась організацією міжнародних зібрань українців. До кола її обов’язків належало і забезпечення гостей з діаспори сувенірами. Заповзятливі підприємці вже пропонували сувенірний ширвжиток. Проте у Тетяни Семенівни фігурки носатих, череватих козаків з чарками і прапорами викликали іронію. Вона розуміла, що примітив не може гідно представити Україну.

Син – художник Євген Москаленко – якось жартома порадив мамі самій робити сувеніри, наприклад, ляльки. І Тетяна Семенівна розпочала робити етнографічні ляльки. Відтоді вона виготовила їх понад пів тисячі. Створенню кожної ляльки передує скрупульозне вивчення відповідного костюма. Лялькарка занурюється в етнографічну літературу, альбоми, листівки, відвідує музеї та художні антикварні салони. Її ляльки репрезентують різні краї Батьківщини – Буковину, Волинь, Донеччину, Закарпаття, Лемківщину, Львівщину, Поділля, Полтавщину, Слобожанщину, Черкащину тощо.

Кожна лялька – в одному примірнику, але вони об’єднані по серіях. Наприклад, серія “Київська Русь”: сюди належать боярин і бояриня, воїн, а також горезвісний хан Батий. Серія “Козацтво”: тут козак Мамай, гетьмани Байда-Вишневецький, Богдан Хмельницький, Іван Мазепа, Пилип Орлик, полковник Іван Богун і рядові козаки. Нещодавно Тетяна Федорова виготовила ляльку “Граф Григорій Орлик”. Прототип – син гетьмана Пилипа Орлика Тонким відтворенням найдрібніших деталей захоплює мініатюра “Козаку і море по коліна”: козак веслує на човні. Сам човен виготовлений із половинки горіхової шкаралупи.

Є серія “Святі” – Петро, Андрій Первозванний, Георгій та Пилип, Ганна і Марія. Близька до них серія духовних осіб: це митрополит Петро Могила, галицький священник Йосафат і митрополит київський XVIII ст.

Майстриня ілюструє ляльками літературні твори. Вона запропонувала лялькові інтерпретації героїв творів Тараса Шевченка – Яреми і Оксани із “Гайдамаків” та Настусі й Петра із “Сотника”, Назара Стодолі і його коханої Галі із “Назара Стодолі”, героїв “Лісової пісні” Лесі Українки – Лукаша і Мавки, Перелесника. В її творчому доробку значне місце займають ляльки, створені за мотивами відомих картин, – Наречена за однойменною картиною Федора Кричевського, Микола і Христина за картиною “Ідилія” Миколи Пимоненка, а також образи за картинами Олени Кульчицької та Юрія Глоговського.

Тетяна Федорова звертається до глибинних витоків української культури. Так, вона виготовила ляльку “Апі – праматір скіфів”, взявши за основу зображення, знайдені археологами.

Пані Тетяна часто дбає, щоб ляльки мали пару. Вона й експонує їх парами, називаючи призабутими українськими іменами – Северин і Мотря, Марта і Семен, Дарина і Карпо, Василько і Ликера, Уляна і Свирид, Саливон і Груня. Є тут і відомі історичні постаті – Роксолана і турецький султан Сулейман Пишний. Лялькова композиція “Українське весілля минулих літ. Центральні регіони” налічує 18 персон. Висота ляльок – 10-20 сантиметрів. Художники створили святковий інтер’єр української хати: Вікторія Бобровицька – живопис, Павло Устименко – меблі й ложки, Олег Бубон – килим. Вийшла мініатюра, мистецька й етнографічна довершеність якої справді захоплює. Ця композиція створювалась цілий рік.

Заслужений художник України Костянтин Могилевський (нині покійний) сказав про багатофігурне панно “Берегині Роду”, що це готова композиція для створення мозаїки на Будинку художника, творчості чи культури. На панно виростає гігантський сонях. Біля його основи – давньоукраїнські боги Ладо і Лада, а на листках – жіночі постаті. Все починається з любові двох, згодом з’являються нові покоління.

Тетяна Семенівна також відтворила в ляльках образи українських міщанок початку минулого століття. Це і дівчата на лавці, і Марія з Умані (1911 рік).

А серією “Доба Відродження”, створеною за картинами славетних тогочасних митців, де поруч зі знатними поляками, іспанцями та італійцями представлено українських князів Острозьких, майстриня доводить, що історію України слід розглядати в контексті загальноєвропейської історії. До цієї теми можна зарахувати і ляльку “Граф Григорій Орлик”, виготовлену нещодавно. Син гетьмана Пилипа Орлика став французьким дипломатом, генерал-поручником, належав до особистої спецслужби французького короля Людовика XV “Секрет короля”. Орлик нагороджений орденами Франції, Швеції і Речі Посполитої. Але він ніколи не забував про Україну і, спілкуючись з європейськими можновладцями, повсякчас нагадував про козацьку націю, що знемагала у ярмі.

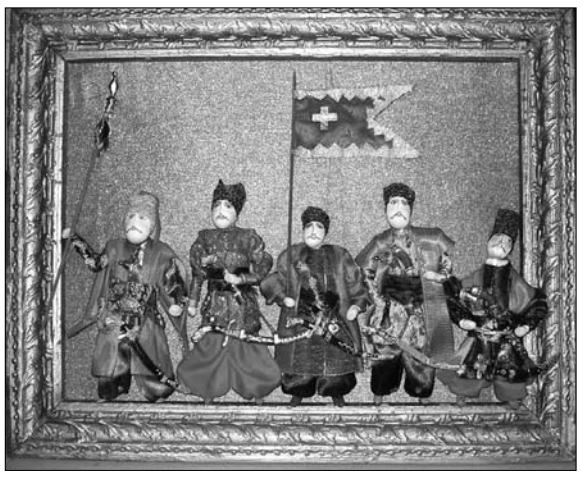

“Засвіт встали козаченьки”

Висота ляльок – від кількох сантиметрів до понад пів метра. Знаряддями праці для мисткині слугують лише тоненька голочка, манікюрні ножиці та наперсток. Спочатку майстриня одягала порцелянові ляльки, виготовлені її сином Євгеном Москаленком. Потім почала робити м’які ляльки, створює і традиційні ляльки-мотанки.

Є в неї своєрідні лялькові картини, наприклад, “Вище соняхів”. На гойдалці над соняхами злітає дівчинка у вишитій сорочці й вінку. Об’ємна лялька з соняхами пришита до синьої тканини. Ця композиція вміщена в рамку і створює картину. Тут Тетяна Семенівна зобразила свою онуку Марійку. Дівчинка, сівши на гойдалку, прохала розгойдати її так, щоб вона злітала вище соняхів. Зворушують ляльки-картини “Чекаю тебе”, “Зустрів козак дівчиноньку”, “Дівчинка і метелик”. Зимові свята проілюстровані багатофігурними композиціями “Різдвяний вертеп”, “Дівоча “меланка” йде” і серією ляльок в українському багатому зимовому одязі. Дещо гумористичний твір “Суперники”: в кутку тулиться краля, а двоє парубків розмахують кулаками, сподіваючись таким чином здобути її прихильність. Теплу усмішку викликає лялька-картина “А у мене батько дукач”.

Ярема – герой поеми Тараса Шевченка “Гайдамаки”

Тетяна Федорова створила для Ірпінського історико-краєзнавчого музею ляльки-манекени людського зросту – козака Степана і його дружину Марію. Подружжя повинно мати дітей. Тетяна Семенівна розшукала стару ляльку, одягнула її в український національний одяг, запитала дозволу в онуки щодо такого використання її іграшки і зробила музею новий подарунок. Так у Степана і Марії з’явилася донька Оксана.

Якось онука попрохала бабусю виготовити їй “валентинки”. Пані Тетяна запропонувала їй “катеринки”. Дівчинці та її друзям така пласка стилізована лялька в українському національному стилі сподобалася. А ще в доробку незвичайної мисткині вітальні ляльки-листівки, ляльки-медальйони, ляльки-закладки для книг і навіть ляльки-подушки “Сонечко”. Тетяна Семенівна пояснює, що оригінальні подушки призначені допомагати молодим мамам укладати діток спати. На одному боці подушки зображена жіноча голівка, від якої розходяться сонячні промені. Це – сонце. Мама покаже дитині подушку і зі словами “Сонечко лягає спати, і тобі час” кладе її на ліжко сонцем донизу. Малюкові буде приємно спати на ній. Для особливо невгамовних дітей сонечко на подушці зображене із заплющеними очима, мовляв, уже спить.

В Ірпінському історико-краєзнавчому музеї та різних виховних закладах Тетяна Федорова проводить майстер-класи з виготовлення ляльок, новорічних ялинкових прикрас. Тетяна Семенівна взяла участь у благодійній акції в столичному Українському домі на підтримку воїнів, які захищають Україну на Донбасі. За допомогою помічниці Оксани Москаленко вона провела для дітей-сиріт і діточок переселенців із Донбасу майстер-класи із виготовлення витинанок і ляльок-мотанок. Водночас проходив збір для купівлі необхідних речей, які потім передали українській армії.

Тетяна Федорова вперше в Україні за історичними, науковими, образотворчими та літературними джерелами реконструювала у формі етноляльок зразки українського народного одягу різних частин нашої Батьківщини, історичного костюма.

Мисткиня відтворила в етнографічній та історичній ляльці величезне багатство української національної культури. Тут народні звичаї та героїчна й трагічна історія, соціальна структура і міжнародні зв’язки українського суспільства, література і мистецтво. Це український світ, який спонукає глядача осмислити його й знайти себе в ньому.

Майстриня не зупиняється на досягнутому. Вона шиє українські традиційні жіночі головні убори – очіпки в натуральну величину. Їх замовив Київський культурно-історичний центр “Мамаєва слобода”, де експонувалися твори Федорової. Починаючи з 1994 року ляльки Тетяни Федорової з успіхом експонувалися в престижних столичних залах, у Вінниці, Луганську, Чернівцях, рідному Ірпені, селищі Ворзелі та Борисполі Київської області на десятках групових і персональних виставок. Зокрема, ляльками Федорової захоплювалися відвідувачі Національного музею Тараса Шевченка, Музею Івана Гончара, Музею архітектури і побуту України, Українського дому, палацу “Україна”, Національної парламентської бібліотеки, Музею літератури, виставкових залів Спілки художників України і Спілки народних майстрів України тощо.

Посол України в Сінгапурі Віктор Маштабей знайшов в Інтернеті сайт Федорової і запросив талановиту мисткиню взяти участь у Днях української культури. Тож у травні 2008 року Тетяна Федорова зі своїми ляльками презентувала Україну в Сінгапурі. Тепер у сінгапурському музеї зберігаються українські ляльки.

У грудні 2019 року Тетяна Семенівна літала зі своїми ляльками у Францію, де представляла українську культуру на фестивалі-ярмарку до новорічних свят у місті Руї.

Нині більшість виробів Федорової – у приватних колекціях в Україні, США, Канаді, Англії, Франції, Німеччині, Іспанії, Італії, Лівані, Нідерландах, Китаї, Росії, Ізраїлі, Угорщині, Сінгапурі тощо. Ляльки Тетяни Семенівни – ексклюзивні.

Тетяна Федорова відзначена званням заслуженого майстра народної творчості України та преміями імені Данила Щербаківського, Петра Верни, премією “Київ” імені Сергія Колоса, а також Почесною грамотою Міністерства культури і мистецтв України “За сумлінну працю та високий професіоналізм”, іншими грамотами.

Етноляльки Тетяни Федорової поєднують нас з етнокультурою наших предків, сприяють єднанню поколінь “і мертвих, і живих, і ненарожденних...” українців в один народ.

“Ми працювали багато, плідно і довго. Нехай молодь тепер працює.Якщо буде щось справді талановите, то воно залишиться нащадкам”.

Ігор Поклад: “Намагаюсь радіти кожному дню”

10 грудня 80-літній ювілей відзначає відомий український композитор, лавреат Шевченківської премії, народний артист України Ігор Поклад. Автор понад 150 пісень, що стали “візитівкою” України в світі. Серед них – “Скрипка грає”, “Ой, летіли дикі гуси”, “Чарівна скрипка” та інші. Пісні композитора є в репертуарі Ніни Матвієнко, Руслани Лижичко, цей список можна продовжувати. 12 грудня в Київському національному академічному театрі оперети відбудеться творчий вечір композитора та презентація його книжки. А сьогодні Ігор Дмитрович – гість “СП”.

– Розкажіть, будь ласка, про творчий вечір, що планується в Театрі оперети, і про книжку, яку там презентують.

– Якщо чесно, я не в курсі, що саме відбудеться в театрі. Здається, мені готують сюрприз, а подробиці тримають в таємниці. Здогадуюсь, що будуть пісні, цитати з книги.

Стосовно самої книги, то я йшов до неї не одне десятиліття. Спочатку була мрія розповісти про тих, хто зіграв важливу роль у моєму житті, – про друзів, співавторів. А потім вирішив розповісти про те, з чого все починалося. Так народилися розділи про дитинство, юність, творчість і батьків. А як сприйме мої спогади читач? Побачимо. Але сподіваюся, що написане мною розчулить душу. Бо розповів я про тих, про кого майже забули, хоча про такі постаті не можна забувати. Нехай читачі згадають цих великих людей. Мабуть, написання цієї книги – це ще одна моя місія на землі.

– Напевно, багато хто пам’ятає ваші мюзикли “Таке єврейське щастя” та “Сон у Різдвяну ніч”, що багато років поспіль з успіхом йшли на сцені Національної оперети України.

– Ці дві вистави – далеко не все, що бачила Оперета. Колись я ходив до її стін, наче в рідний дім. Все нове я пропонував насамперед Опереті. Зараз навіть не згадаю, скільки моїх вистав побачили глядачі на сцені цього театру. Що ж стосується тих двох, про які ви згадали, то напевне вони – найулюбленіші. Прикро, що так несподівано завершилася сценічна доля “Сну у Різдвяну ніч”. Адже цю виставу любили і глядачі, й актори.

Що можу сказати про “Таке єврейське щастя”? З першого дня, як я взяв у руки повість Олександра Каневського, вже не міг спокійно спати – в голові постійно народжувалися мелодії. А коли побачив виставу, то сльози навернулися на очі. Звісно ж, від радості. Дуже вдячний всім акторам, склад яких за десятиліття змінювався кілька разів. Але найбільша моя подяка Тамарочці Тимошко, яка “несла” в душі всі ці роки долю баби Мані! Просто вклоняюся їй до землі! Шкода, що ця вистава теж вже відійшла в історію...

– Що можете розповісти про витоки вашої творчості?

– Зізнаюся, довелося пройти величезний шлях – від знайомства з музичним інструментом до знайомства з поетом та виконавцем. Можливо, юнацький максималізм та самовпевненість спонукали мене йти навпростець аж до геніїв. Хіба міг я тоді на щось сподіватися? Звичайно, що ні. Та десь пощастило, десь доля посміхнулася. Просто взяв і вирішив прийти до будь-кого, а ним виявився Борис Олійник. Доля. А вже до Костянтина Огнєвого я пішов більш впевненим. Молодість! Вона не бачить перепон. Пішов — і все. Так народився твір “Пісня не заблукає”. Просто всі зірки поєдналися.

– Поступово театр все глибше входив у ваше життя.

– Випадковість привела мене до моєї найбільшої творчої любові, випадковість привела до театру. Коли мені запропонували лібрето вистави “Друге весілля у Малинівці”, спершу я навіть не уявляв, з якого боку до нього підійти. Але взявся з Божою поміччю. І все вийшло. Та не просто вийшло, а ще й било всі рекорди за кількістю постановок по всьому колишньому Радянському Союзу. Потім була “Конотопська відьма” і ще з десяток інших робіт.

– Ви написали музику до багатьох пісень. Напевно, кожна пісня створювалася по-своєму?

– Писав пісні разом з Юрієм Рибчинським, Олександром Вратарьовим, Михайлом Ткачем, Дмитром Луценком. Із кожним з цих авторів ми працювали порізному. Хтось пропонував мені тексти пісень, з кимось ми працювали одночасно, а хтось писав на мою мелодію. Здається, в мене є лише одна пісня, де я не змінив жодного слова. Це пісня на слова Михайла Ткача “Посміхнися, доле...” Мабуть, вона і є улюбленою. Хоча я люблю все, що написав. Мої пісні – це мої діти. Як їх не любити?

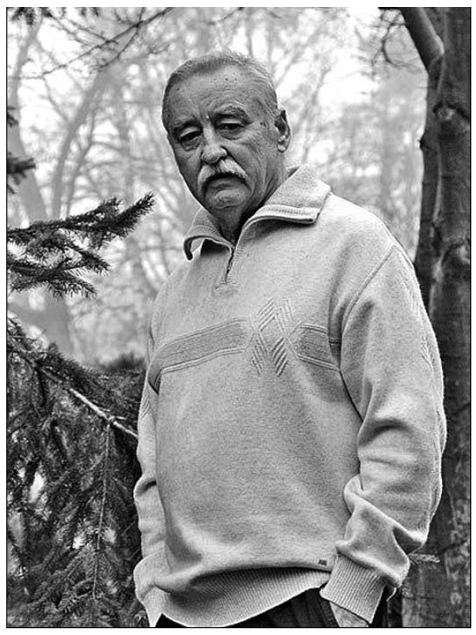

– Маєте досвід роботи в кіно та мультиплікації?

– Дуже любив працювати над мультиками разом з Володею Дахном. Це неймовірні відчуття – 10-15-20 секунд – нова музична тема. На перший погляд це може здатися неможливим, але мені, на щастя, вдалося. Працювати було важко, але, водночас, дуже цікаво.

Що стосується кіно, то тут немає чогось, що б я запам’ятав на все життя. Швидше навпаки – є те, про що шкодую й донині. Відмовився від роботи у фільмі Леоніда Бикова “У бій ідуть тільки старі”. Тоді не відчув своєї ролі в цій картині. Можливо, це найбільша помилка мого творчого життя. Але, на жаль, час не повернути.

– А за що отримали Шевченківську премію?

– Ви, мабуть, здивуєтеся, але не за пісні, навіть не за мультики, а за музику до документального циклу. Ба більше, хоча я був у творчій групі фільму, але в указі мене спершу не було. І коли проєкт указу ліг на стіл тодішньому першому секретареві ЦК КПУ Володимиру Щербицькому, він з подивом запитав: “Чому у складі творчої групи є Поклад, а в складі для нагородження його немає?” Після цього моє прізвище з’явилося.

– У цьому році ви стали одним з переможців загальнонаціональної акції “Зірка України”.

– Можете запитати, чи чекав я на цю відзнаку. Зізнаюся, що ні. Я вже давно нічого і ні від кого не чекаю. Звичайно, було приємно її отримати. Вдячний всім організаторам цього дійства. Але, насамперед, вдячний тим людям, які прийшли мене привітати. Тим, хто нагадав мені, що я існую, що моя творчість живе, що мої пісні пам’ятають. Оце і є справжня нагорода – любов людей. Це мене розчулило, і я кілька днів жив під впливом тієї події...

– Що можете сказати про сучасний рівень української естради?

– Може, це й не правильно, але я не стежу за новинками. Не дивлюся телевізор, не слухаю радіо. Щоправда інколи, якщо запропонує дружина, можу послухати щось, дійсно цікаве на її погляд. Щось подобається, а дещо викликає сум.

Наш час минув. Ми працювали багато, плідно і довго. Нехай молодь тепер працює. Вони пишуть для свого покоління. Якщо буде щось справді талановите, то воно залишиться нащадкам. Ось тоді й можна буде давати оцінку. А оцінити по “гарячих слідах” майже неможливо. Час вирішує все. Я ж щиро бажаю молодим колегам успіху.

– Чим сьогодні живе композитор Ігор Поклад?

– Мій щоденний план – прокинутися в гарному настрої, випити запашної кави, побачити сонце, прогулятися зі своїми собаками в улюбленому саду. Що ж до творчості, то тут можна просто озиратися і аналізувати, чи все вдалося, чи можна було зробити краще. Все, що створене, вже живе своїм життям. Я його відпустив і намагаюся радіти кожному новому дню. Чого і всім бажаю.

Спілкувався **Едуард ОВЧАРЕНКО**

ГРА продовжує гру

У столиці оголосили лавреатів IV Всеукраїнського театрального фестивалю-премії GRA (“Great Real Art”).

Для визначення переможців залучили міжнародне журі, до складу якого увійшли знані театральні діячі з Нідерландів, Литви, Польщі, Португалії та Франції. Серед членів журі були представлені фахівці для кожної з шести номінацій/жанрів премії.

Через обставини, спричинені пандемією COVID-19, фінальний показ вистав екстрено перемістився у формат онлайн, де з 20 листопада по 2 грудня всі охочі могли переглянути 12 вистав-фіналістів на каналі Національної спілки театральних діячів України в YouTube і на сторінках НСТДУ та Фестивалю-Премії ГРА у соціальних мережах.

Засновник фестивалю – Національна спілка театральних діячів України, яка є активним гравцем у культурному, театральному житті країни. Команда під керівництвом очільника Спілки, народного артиста України Богдана Струтинського за останні п’ять років ініціювала та реалізувала низку важливих проєктів, які мають велике значення в культурному житті України (20 сезонних шкіл та 20 семінарів з різних напрямків театральної діяльності, до яких долучилася понад тисяча осіб; лабораторія драматургії НСТДУ; засновано три фестивалі; реалізовано 11 грантових проєктів тощо). Переважно це робота з молоддю – майбутнім українського театру. Одним із найрезонансніших проєктів і є фестиваль-премія ГРА, який проводиться на конкурсній основі раз на рік за підсумками минулого календарного року.

Цьогоріч театри представили прем’єри, що вийшли у період з 1 січня по 31 грудня 2020 року. Заявки надходили з різних регіонів України від різних за формою власності і форматом, але обов’язково – професійних театральних колективів. Далі експертна рада фестивалю (складається з

Стас Жирков і Тамара Трунова

відомих і компетентних театральних критиків, театро- і музикознавців) обрала 30 найкращих. Саме вони потрапили до лонгліста і продовжили боротьбу. Протягом травня-липня експерти подорожували містами України і переглядали вистави з лонгліста наживо. У липні було оприлюднено шортліст з 12-ти вистав, які пройшли до фінальної частини. А 4 грудня у Національній опереті оголосили переможців. Отже, ними стали:

• За найкращу драматичну виставу – “Це дитя” (Закарпатський обласний угорський драматичний театр, м. Берегове);

• За найкращу виставу для дітей – “А хай то качка копне” (Тернопільський академічний обласний театр актора і ляльки);

• За найкращу музичну виставу у жанрі опери/оперети/мюзиклу – “Лис Микита” (Львівський національний академічний театр опери та балету імені Соломії Крушельницької);

• За найкращу хореографічну/балетну/пластичну виставу – “VINO” (Київський академічний театр драми і комедії на лівому березі Дніпра);

• За найкращу пошуково-експериментальну виставу – “Чорнобильдорф” (PORTO FRANKO, NOVA OPERA);

• За найкращу хореографію – Христина Слободянюк за виставу “Чорнобильдорф”;

• За найкраще музичне рішення вистави – Роман Григорів та Ілля Разумейко за виставу “Чорнобильдорф”;

• За найкращу сценографію – Роман Григорів та Ілля Разумейко за виставу “Чорнобильдорф”;

• За найкращу чоловічу роль – Василь Сидірко за роль Ероса у виставі “Філоктет. Античний рейв”;

• За найкращу жіночу роль – Оксана Цимбаліст за роль Афродіти у виставі “Філоктет. Античний рейв”;

• За найкращу режисерську роботу – Роман Григорів та Ілля Разумейко за виставу “Чорнобильдорф”.

– Український театр міцнішає, незважаючи на те, що має багато перепон – брак фінансування, обмеження через пандемію. Він диктує моду в державі і заявляє про себе як про надзвичайно потужну інституцію в розбудові нації. Хочу, щоб наша влада це почула. Театр – це потужний інструмент виховання нації. Хочу, щоб ГРА не роз’єднувала, а об’єднувала. Закликаю всіх, кому не байдужий український театр, – долучайтеся до нас, до НСТДУ. Найважливіше, маємо не забувати, що театр – це імідж нашої держави, а ще й потужна реклама країни. Український театр – це модель формування України, тому що ми розкриваємо різні теми, які є віддзеркаленням проблем суспільства. Сьогодні ніхто не програв, сьогодні виграв український театр, – переконаний голова НСТДУ та засновник фестивалю-премії ГРА **Богдан Струтинський.**

Власн. інф.
Фото Артема ГАЛКІНА

Готуємося до ювілеїв

Новий проєкт Музею-майстерні Івана Кавалерідзе присвячений майбутньому ювілею патрона музею – Івана Петровича Кавалерідзе, його відстоюванню новаторських пошуків у творчості, бунту проти уніфікації, спрощення та стандартизації мистецтва, фетишизації і непорушності його законів.

Непересічні художні відкриття у пластиці, кінематографії та драматургії визначили Івана Кавалерідзе як зачинателя українського авангарду в скульптурі, загальновизнаного фундатора вітчизняного історичного фільму, одного з перших кінохудожників-новаторів. Довгожитель у житті та творчості, митець поставив свою першу монументальну роботу – пам’ятник княгині Ользі у 24 роки, а в 90 років його останньою монументальною роботою, “лебединою піснею”, став пам’ятник Григорію Сковороді на Контрактовій площі в Києві.

Також це проєкт про Григорія Сковороду, постать якого надихала Кавалерідзе протягом усього його життя. Адже саме Іван Петрович є тим, хто через узагальненість форм, виразність пластичних рішень породжує відчуття життєвої правди у своїх роботах, присвячених Григорію Сковороді.

В експозиції виставки представлено понад 100 робіт живопису, графіки та скульптури близько 70 сучасних митців з України, Польщі, Грузії, Азербайджану, Італії, Австралії, Ізраїлю, Литви та Словаччини.

– Вітаю всіх з початком цікавого, як я сподіваюся, виставкового проєкту, присвяченого двом геніям української культури – Івану Кавалерідзе, з нагоди 135-річчя від дня народження, 300-літтю Григорія Сковороди та століттю першого монументального пам’ятника

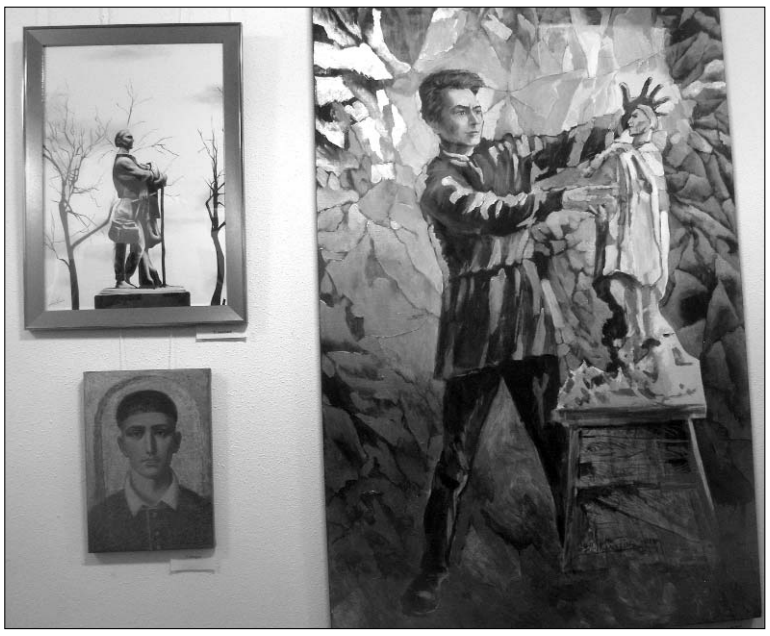

Григорію Савовичу в Лохвиці роботи Івана Кавалерідзе, – зазначив директор Музею-майстерні Івана Кавалерідзе, заслужений працівник культури України **Олександр Юнін**. – Усі ці річниці святкуватимемо вже у наступному році, а наша виставка є своєрідним “епіграфом” до цих дат.

Хочу подякувати всім, хто зголосився взяти участь у цьому проєкті, – за працю, за власне бачення цих геніальних постатей української культури. Це люди, які об’єднують не лише Україну, а й весь світ. Особлива подяка за підтримку посольствам Литви та Грузії в Україні.

Під час урочистого відкриття учасники мали змогу побачити низку відеозвернень. Народний художник України, лавреат Шевченківської премії **Валерій Франчук** назвав новий проєкт першим важливим кроком до вшанування 300-річчя від дня народження нашого великого філософа. Висловив упевненість, що українські та закордонні митці зроблять гарний внесок у цю надзвичайно важливу справу.

Художник із Кривого Рогу **Андрій Гук** наголосив на важливості таких проєктів у культурному житті нашої держави. Народні художники України з Одеси **Галина** та **Андрій Кравченки** висловили сподівання, що цю виставку зможуть побачити багато людей по всій Україні, зокрема, вони дуже хочуть, аби вона експонувалася і в їхньому рідному місті. Заслужена художниця України з Трускавця, одна з ідейних натхненниць виставки **Наталія Поліщук** побажала всім учасникам цього проєкту творчого натхнення та щасливої мистецької долі. Також звучали привітання від заслуженого художника України **Ореста Манюка** (Львів), митця з Івано-Франківська **Богдана Буринського** та колег із Литви й Австралії. А співробітники музеїв Трускавця, Вінниці, Сум, Хмельницького та Харкова пообіцяли, що цей проєкт побачать і жителі їхніх міст.

Були зарубіжні гості і на самому відкритті. Про значення творчості Григорія Сковороди та Івана Кавалерідзе для світової культури розповіли **Тамаз Аваліані** (Грузія), **Марко Сассу** (Італія) та **Аскер Джавадов** (Азербайджан).

– Не пригадую проєктів такого масштабу в Україні, – зізнався заслужений журналіст України, один з ініціаторів проведення цієї міжнародної виставки **Сергій Коміссаров,** – коли в одному духовному та душевному пориві зібралося так багато митців, що продовжують долучатися. Сподіваюся, що кількість країн, яка братиме участь у цьому проєкті, досягне п’ятнадцяти. Є надія, що, окрім українських міст, виставка поїде до Литви. Тут представлені роботи, які не соромно показати всій Європі.

На відкритті виступив також київський художник **Андрій Кулагін**, який наголосив на значенні творчості Григорія Сковороди для всього світу, закликав читати твори Григорія Савовича. А завідувачка виставково-експозиційного відділу Музею-майстерні Івана Кавалерідзе **Олександра Савенок** підкреслила, що цей проєкт допоможе людям зрозуміти нашу історичну спадщину, важливість збереження української національної культури.

Пастка для почуттів

Новою роботою Національного академічного драматичного театру імені Івана Франка стала вистава за п’єсою “Безталанна” – найпопулярнішого драматичного твору одного із засновників українського професійного театру, актора, режисера, драматурга Івана Карпенка-Карого.

У центрі оповіді – любовний трикутник: Варка – Гнат – Софія. Їхні взаємини становлять головну сюжетну лінію драми. Проте автор пропонує більш глибинний варіант осмислення та занурення у вічну категорію – кохання, що дарується обраним. Воно існуватиме доти, доки є життя, людство, світ.

Як ненароком кинуте жартома чи з ревнощів слівце, фраза, як іскра, що провокує полум’я, здатні знищити все живе: людські взаємини, добро, любов, красу, безліч чеснот, що роблять людину людиною. При всій ліричності, ніжності оповіді актор із педантичністю скрупульозного психолога досліджує найскладніше – еволюцію перетворення кохання, любові, жертовності, яка їх супроводжує, на пристрасть, жагу, ненависть. Жага стає шаленою і пробуджує фатум, чия ненаситність потребує якомога більше жертв. Його ненажерливість зростає щохвилини, йому вже замало коханців, які не відчувають, не бажають чи не в змозі збагнути власного містичного перетворення з людини на ненаситну потвору, засліплену власними емоціями та жагою володарювання. Жерло фатуму, як вир, затягує до своєї страшної пастки всіх, хто стає на заваді, знищує, випалює душі та почуття. І лише коли виникає порожнеча, головний герой Гнат прозріває зі словами: “Я ненароком, з серця...”

П’єса “Безталанна” написана Іваном Карпенком-Карим у 1883 році. Перша її постановка відбулася у жовтні 1887 року в режисурі Марка Кропивницького. Незвично, що вона пройшла в Москві. Свою п’єсу, перша назва якої була “Хто винен?”, автор писав спеціально для прими трупи Кропивницького Марії Заньковецької, розраховуючи, що вона зіграє роль Варки. Але коли Марія Костянтинівна відмовилася від цієї пропозиції і вибрала роль Софії, автор змінив назву на “Безталання”.

Непростим був шлях п’єси до сцени. Протягом кількох років автор і Микола Садовський зверталися по дозвіл на показ, проте отримували відмову. І якби не щасливий випадок та втручання самої Заньковецької, навряд чи цю п’єсу побачила б сцена.

Одного разу до Заньковецької під час перебування на гастролях у Москві звернулися представники поважного панства, щоб вона дала благодійну виставу. Актриса поставила умову, що зіграє її, якщо натомість буде отримано дозвіл на показ п’єси “Безталання”. Дозвіл, за спогадами Миколи Садовського, було привезено на квартиру Заньковецької через дві години, але сталася прикрість: на п’єсі стояла інша назва – не “Безталання”, як подавала Заньковецька, а “Безталанна”. Так п’єса отримала свою третю назву.

У 1937 році на сцені Театру Франка цю виставу поставив Гнат Петрович Юра, а роль Варки зіграла Наталія Ужвій. Наступною була постановка С. Скляренка 1965 року, де в ролі Софії виступила Галина Яблонська. Втретє у репертуарі театру п’єса з’явилася 1979 року (режисер В. Оглоблін), де серед виконавців головних ролей були: Поліна Лазова (Варка), Лариса Хоролець (Софія), Микола Задніпровський (Гнат), Поліна Куманченко (Ганна). А в новій постановці Івана Уривського задіяні народні артисти України Олексій Богданович (Іван), Ірина Дорошенко (Ганна), актори театру Віра Зінєвіч (Софія), Акмал Гурезов (Гнат), Христина Федорак (Варка), Дана Кузь (Параска), Катерина Артеменко (Палашка), Віталій Ажнов (Дем’ян), Ренат Сєттаров (Степан), заслужений артист України Іван Залуський (Омелько) та інші.

– Майже третина поставлених мною вистав – українська класика, – розповів режисер-постановник **Іван Уривський**. – Ці тексти я краще розумію як режисер. Для декого вони можуть здатися архаїчними, але насправді там є справжня душа, потужні і цікаві історії, які можуть зацікавити сучасного глядача. Українську класику потрібно ставити, у ній є про що говорити.

Задум поставити п’єсу “Безталанна” виник ще тоді, коли я був студентом. П’єса написана філігранно, у ній багато людського, там є справжні люди і справжні стосунки. Моя мрія збіглася з планами Театру Франка. П’єса потрібна театру, потрібна мені. Отже, це було наше спільне рішення.

Репетиції тривали близько двох місяців. Підібралася гарна

команда потужних особистостей з великим життєвим досвідом. Це не перша моя робота в Театрі Франка. Тут велика і крута трупа. До кожного свого проєкту залучаю як тих, з ким працював раніше, так і нових акторів. Є ще багато хто, з ким би хотів попрацювати. Завжди приємно відкривати для себе актора. Кожен актор у цій виставі має свою історію, і всі ці історії надзвичайно цінні. Творення вистави – це колективна робота. Завдання режисера – задати вектор, а кожен актор вносить свої пропозиції. З них вибираємо ті, що будуть корисні для вистави.

Сценографію робила молода художниця Тетяна Овсійчук, вона ж художниця по костюмах. З нею вже працювали в Київському академічному драматичному театрі на Подолі, де я ставив “Камінного Господаря” за Лесею Українкою. Вийшла досить об’ємна і цікава сценографія, яка створює окремий світ. Вся вистава відбувається під особливою напругою як в середині героїв, так і в сценографічному рішенні, що підкреслює деякі психологічні моменти. Важливим для передачі емоцій героїв є й світло (художник по світлу Ярослав Марчук).

Герої кілька разів перевдягаються – і це не випадково. Адже минає певний час. Вони змінюються. Не прив’язуємо ці костюми до якоїсь конкретної доби. Адже схожі події могли відбуватися як у XIX, так і в XXI ст. Як і в будь-якій виставі, також має велике значення і пластика (помічник режисера-постановника з пластики Павло Івоюшкін), бо актор не може існувати без пластичного малюнка.

Щоб знайти музику до цієї вистави, знадобився певний час. Використали твори сучасних композиторів. Музика підкреслює емоційний стан і атмосферу цієї історії. Звісно, на першому плані актор, але музика, світло, сценографія теж мають велике значення. Це як група підтримки.

Виставу грають два склади акторів. Інший склад – і зовсім інша історія, інше життя. Для мене це новий корисний досвід.

Нова вистава робить лише перші кроки до глядача. Продовжуємо над нею працювати далі. А я вже маю багато планів щодо подальшої роботи як на сцені Національного академічного драматичного театру імені Івана Франка, так і на інших сценічних майданчиках. Думаю, що глядач дізнається про них зовсім скоро.

Інтерв’ю з виконавицею ролі Варки Христиною Федорак читайте в наступних числах “СП”.

Фото **Юлії ВЕБЕР**

Матеріали підготував **Едуард ОВЧАРЕНКО**

“14 грудня 2021 року виповнюється 200 літ від дня народження Алоїза Венцеславовича Єдлічки”.

Алоїз Єдлічка – той, кому Україна має засвідчити шану і вдячність

Ганна АНТИПОВИЧ (ДЕНИСКО),
заслужена журналістка України,
м. Полтава

Спадщина, дорога для українського народу

Одного дня цієї осені я вперше слухала пісні з альбому “Хореї Козацької” “De Libertate” – на UA: Культура. Тарас Компаніченко і його побратими по гурту, серед яких і син відомого полтавського народознавця Володимира Данилейка Северин, створили проєкт дивовижної краси і сили, з’єднавши в нерозривну сув’язь канти, яким по 5-6 століть, музику українського бароко – і пісні козацькі, стрілецькі, повстанські чи написані в їхньому стилі твори лідера гурту Тараса Компаніченка.

Це були справді пісні Української Волі, що поривали душу до бою за святі для нашого народу цінності. De Libertate! Слався, Свободо! Deus et Patria! Бог і Україна!

Та була серед тих пісень одна, що пронизувала серце гострим болем. Вона розповідала про тих, кому на долю випало зазнати жорстокої поразки в боротьбі з поневолювачами України. А поразок в історії нашого народу було багато... Хоча, навіть згораючи у боротьбі чи у відчаї від неможливості боротися далі, наші козаки, наші повстанці кидали іскри духовної нескореності у майбутні роки й віки, і їх підхоплювали нові покоління борців за Волю України.

“Хорея Козацька” співала пісню “Гей, була в мене коняка...” так, що душа слухача поривалася полинути крізь час і простір до того козака, в якого вороги і коня вбили, і шаблю пощербили...

Я чула цю пісню вперше і, не розгледівши на екрані імен авторів слів та музики, після концерту зазирнула у Вікіпедію. І серце сповнилося невимовною радістю: музику до цієї пісні на слова Яківа Щоголіва написав Алоїз Єдлічка, який дві третини свого життя мешкав і працював у Полтаві! Про нього читала раніше в енциклопедичних виданнях, але багато що забулося. Та й, схоже, сучасна Полтава, окрім кількох краєзнавців та музикознавців, таки призабула цього дивовижного чоловіка, чеха за походженням, піаніста, композитора, хорового диригента, педагога, музикознавця, який стільки зробив для збереження і розвитку традицій українського мелосу!

Здається, ніде в місті немає навіть меморіальної таблиці, що увічнювала б пам’ять композитора, котрий невтомно збирав квітоньки на ниві українського фольклору. З любові до України і її пісень народилося, зокрема, фортепіанне попурі Алоїза Єдлічки “Квітоньки України” (присвячені Тарасові Шевченкові п’єси, обробки народних пісень, романсів).

А скільки праці він вклав у те, щоб зібрати матеріал і опублікувати збірники українських народних пісень! 1861 року виходить його “Собраніе малороссийских народных песен” у двох частинах, 1869-го – “Сто малороссийских народных песен”. Ці записи стали в пригоді багатьом музикантам і співакам, композиторам, музикознавцям, етнографам.

Єдлічка – автор музичної фантазії “Спогад про Полтаву”. Він здійснив редакцію музики Опанаса Марковича до “Наталки Полтавки” Івана Котляревського. Усе, що він зробив, – це вагомий внесок у ту дорогоцінну культурну спадщину, яка допомагає нам бути все-таки нацією з поглядом, зверненим до духовних висот, а не в болото минущості.

14 грудня 2021 року виповнюється 200 літ від дня народження Алоїза Венцеславовича Єдлічки. Тож хочу нагадати передусім полтавцям, музичній спільноті та представникам влади, відповідальним за розвиток культури, і про видатного земляка, і про потребу увічнення його пам’яті.

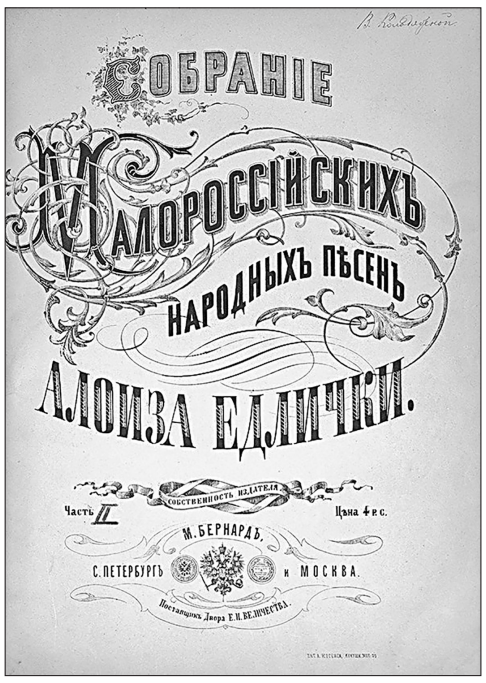

Полтавські сторінки життя

Алоїз Венцеславович Єдлічка народився 14 грудня 1821 року в місті Куклені у Чехії (тепер воно в межах міста Градець-Кралове). У 1837-1842 роках навчався у Празькій консерваторії, був учнем Діоніса Вебера і Джованні Баттіста Горджіані. Закінчивши консерваторію, грав в оркестрі в Італії, у 1843–1847 роках мешкав у Петербурзі. 1848 року Алоїз Єдлічка переїжджає в Полтаву, де вже мешкає та концертує його старший брат Венцеслав.

Алоїз починає викладати гру на фортепіано у Полтавському інституті шляхетних панночок. І вчитиме він юних полтавок співати і грати на фортепіано 44 роки! Отже, на будівлі цього інституту, де нині Національний університет “Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка” (донедавна технічний університет), і треба встановити меморіальну дошку Алоїзові Єдлічці та його братові Венцеславу, який теж викладав співи й музику в Інституті шляхетних панночок. (А з приводу перейменування нашого техуніверситету принагідно зауважу, що повсюдна пошесть перейменувань вищих навчальних закладів задля того, щоб ректори і після закінчення двох законних термінів продовжили сидіти в керівному кріслі, сильно турбує суспільство, питання вже обговорюється і в депутатських, і в міністерських колах, і сподіваємося, що цим викрутасам буде покладено край).

Також Алоїз Єдлічка навчав гри на фортепіано вихованців Полтавської першої чоловічої гімназії (донедавна середня школа № 3, нині – Науковий ліцей № 3 Полтавської міської ради). У цій гімназії викладали або здобували освіту багато видатних українців, а меморіальна дошка встановлена тільки Володимирові Самійленку. Інша меморіальна дошка присвячена зустрічі Тараса Шевченка у 1845 році з товаришем по Академії художеств, викладачем гімназії Федотом Ткаченком, і це дуже цінно. Але вважаю, що біля Наукового ліцею № 3 слід встановити стелу, де були б імена викладачів і учнів гімназії, що залишили значний слід в історії України, і Алоїза Єдлічки – в тому числі.

Викладачами гімназії були композитор Федір Попадич, історик Павло Бодянський, поет, етнограф Левко Боровиковський, історик Олександр Стронін (заарештований 1862 року за “распространение малороссийской пропаганды”)...

Славними синами України стали учні гімназії Михайло Драгоманов, Патріарх Мстислав, корифей українського театру Михайло Старицький, математик Михайло Остроградський, етнограф Василь Горленко, письменник Леонід Глібов, скульптор Леонід Позен – усіх у короткій статті не назвеш.

Увічнення їхньої пам’яті як викладачів та випускників славного освітнього закладу – Полтавської першої чоловічої гімназії – було б знаком того, що Полтава хоча б трохи виправдовує звання духовної столиці України, яке було заслужене такими людьми, як названі, а нині часто сприймається, на жаль, із саркастичною посмішкою, бо ж на духовній аурі міста позначилася деградація і за десятиліття московитсько-більшовицької окупації, і за роки правління тутешніх “дядьків отечества чужого” з їхніми “гречками” й “аптечками”.

Я зверталася через Фейсбук до музичної громадськості, нагадуючи про 200-річчя від дня народження Алоїза Єдлічки. Якщо до цієї дати нічого суттєвого зробити не вдасться, то бодай до 130-х роковин від дня його смерті (до 15 вересня 2024 року) місто має спокутувати свій гріх забуття того, чия душа десь у засвітах і сьогодні звучить українською мелодією, спогадом про Полтаву, квітоньками України...

СЛОВО Просвіти
ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА “ПРОСВІТА” імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Будьмо разом!
ПЕРЕДПЛАТА—2022
Вартість передплати
(з доставкою і поштовими витратами):
Поштовий індекс — 30617. Сторінка у каталозі — 66

на 1 місяць	28 грн 14 коп.	на півроку	152 грн 84 коп.
на 3 місяці	79 грн 42 коп.	на 11 місяців	276 грн 54 коп.

Засновник: Всеукраїнське товариство “Просвіта” імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН
Відповідальна за випуск
Любов ГОЛОТА
Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова), Павло МОВЧАН, Микола ТИМОШИК, Георгій ФІЛІПЧУК
Заступник головного редактора з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК
Відділ культури
Едуард ОВЧАРЕНКО
Літературна редакторка
Галина ДАЦЮК
Коректорка
Олена ГЛУШКО
Комп’ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК, Володимир ЖИГУН
Інтернет-редактор
279-39-55

Черговий редактор
Едуард ОВЧАРЕНКО
Бухгалтерія
279-41-46
Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б, м. Київ, 01001
E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua
Надруковано в ТОВ “Мега-Поліграф”, 04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 3.
Листування з читачами — тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність інформації несуть автори. Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів. Редакція не завжди поділяє погляди своїх авторів. При використанні наших публікацій посилання на “Слово Просвіти” обов’язкове.
Індекс газети “Слово Просвіти” — 30617
4 820095 780016 21049